Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 291 (10583) | 1977 чылдың декабрь 14, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

«САЛЮТ-6» УЖУТПУШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТОП. (СЭТА). Декабрь 11-де ужудуушкун программазын күүседирииниң үезинде космонавтылар «Союз-26» транспорт кораблиниң иштинде системаларны хаарының бөлүк ажылдарын кылырын дооскан.

Орбитаның «Салют-6» эртем станциязының экипажының ийги ажыл хүүү эртенгиниң 7 шакта эгелээн. Эртенги чем болгаш медицина хынаалдазының соонда, космонавтылар эштер Романенко болгаш Гречко станцияны ажылдарының, оон иштинде системаларны болгаш эртем аппаратураларын хынаар ажылдарны эгелей берген.

Экипажтың илеткелдери-биле болгаш телеметриктиг информацияның медээни өзугаар алырга, космонавтыларның кадыкшылы эки. Станцияның иштинде системалар эки ажылдап чоруур. Станцияның иштики кезектеринде микроклиматтың хемчээлдери мындыг: температура —Цельсийнин-биле 21 градус; агаар базымшкыны — мөңгүн суглуг чагының 825 миллиметринге дең.

Ужудуушкунуң программазын өзугаар декабрь 12-де «Салют-6» станцияга ажыл хүүү Москваны-биле 23 шакта доозулган.

Космостуң «Союз-26» кораблиниң командири Ю. В. РОМАНЕНКО.

Космостуң «Союз-26» кораблиниң бортинженери Г. М. ГРЕЧКО.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1977 чылдың декабрь 13-те СЭКП Төп Комитединиң ээлчеглиг Пленуму болган.

«1978 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазы эш Н. К. Байбаковтуң база «1978 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1976 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезинин дугайында» ССРЭ-ниң сан министри эш В. Ф. Гарбузовтуң илеткелдерин Пленум дыңнаан.

Ол илеткелдериң талазы-биле санал берген эштер: А. П. Ляшко—Украин ССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, М. А. Пономарев — СЭКП Владимир обкомунуң бирги секретары, Г. А. Алиев —Азербайджанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары, М.-С. И. Умаханов — СЭКП Дагестан обкомунуң бирги секретары, Б. Ф. Братченко— ССРЭ-ниң хөмүр-даш үлетпүрүнүң министри, Б. Н. Ельцин — СЭКП Свердловск обкомунуң бирги секретары, М. П. Трунов — СЭКП Белгород обкомунуң бирги секретары, И. Г. Кэбин — Эстонияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев Пленумга делгереңгей чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Пленуму чугаалашкан айтырыглар талазы-биле чогуур доктаалды хүлээп алган, ону парлалгага парлаар.

СЭКП ТК-ның Пленуму бодунуң ажылын оон-биле дооскан.

1977 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының база ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң төлевилелдериниң дугайында

СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1977 чылдың декабрь 13-те хүлээп алган доктаалы

1978 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының база ССРЭ-нин Күрүне бюджединиң төлевилелдерин колдуунда чүүлдүг деп көөр болгаш оларны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга чугаалажыры-биле киирер.

Бүгү-ле партия, совет, ажыл-агый, профэвилел болгаш комсомол организацияларының кол соруулгазы чүл дээрге, 1978 чылга доктааттынган онаалдаларны күш-ажылчы коллектив, район, хоорай, область, край болгаш республика бүрүзү чүгле доодур эвес, харын ажыр күүседирин хандырары болур, ол чорук экономиканы хөгжүдеринге чаа улуг салыышкын болур болгаш иитизи-биле онгу беш чылдың планын күүседиринге чугула ужур-дузалыг болур деп, СЭКП ТК-ның Пленуму онзалап демдегледи.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазында айыттынган үүлдерин база түүнелдерни удуртулга болдурбушаан, эвилелдешкен республикаларның Компартиялар ТК-лары, партияның крайкомнары, обкомнары, округкомнары, хооркомнары болгаш райкомнары, партия организациялары, министерстволар болгаш ведомстволар совет улустуң чаагай чоруун улам ынай көдүрериниң эрге-ажыктарынга бүдүрүлгениң ажыктыын база ажылдың шынарын бедидериниң, тургустунган экономиктиг күчүнү чогумчалыг ажыглаарының, капитал салыышкынарын ажыглалга киирер эң чугула объектилерге мөөңнээриниң, кол фондуларны чогуур үезинде ажыглалга киирериниң, эртем-техниктиг депшилгени бүгү хемчег-биле дүргедериниң болгаш бүдүрүлгени интенсификастаарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң, камналга чурумун күштелдириниң талазы-биле соруулгаларны практика кырынга шиитпирлээринче кичээнгейни мөөнээр.

Ол соруулга-биле үлетпүриүн, көдээ ажыл-агыйының, тудугнуң, транспорттуң болгаш еске-даа адырларының ажылчы чоннарының социалистиг чарыжын улам-на калбартыры, ажыл-агыйның иштики курлавырларын эң-не долузу-биле ажыглаарынга, эвээш чарыгдалдарны үндүрүп тургаш, эң бедик түүнелдерин чедип алырынга, мурнакчы дуржулганы шингээдип алырынга, бүдүрүлге чаартыкчыларының эгелекчи чоруун нептөредиринге онза кичээнгейни салыры, шынар көргүзүглерин экижидер дугайында доктаамал сагыш салыры, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни боттандырарын чедип алыры эргежок чугула.

Партия, күрүне болгаш ажыл-агый удуртулгазының бүгү-ле звеноларынга организастыг болгаш харысалгалыг чорукту бедидери, планыг онаалдаларны күүседип турары дээш контрольду күштелдирери, бүдүрүлгениң база күш-ажылдың сагылга-чурумун улам ынай быжыглаары амгы үениң байдалдарында улуг ужур-дузалыг болун турарынче СЭКП ТК кичээнгейни угландырып тур.

Бистин Төрээн чуртувустуң ажылчыннары, колхозчулары, специалистери, улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырларының ажыллакчылары 1978 чылды шалыпчы күш-ажылдың чылы болдурар болгаш СЭКП-нин XXV съездизинин идип үнүргени төөгүлүг соруулгаларны боттандырарынга чаа-чаа чедишкиннерни чедип алыр дээрзинге СЭКП Төп Комитеди быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң медээзин өзугаар алырга, декабрь 1-де республика өлүк тывыжының чыл планын 160,8 хуу күүсеткен. Чылда 780 муң рубльдин өлүүн тывар турган 1.254 муң рубль чедирген.

Респотребсоюз. күрүненик ажыл-агый аңныыр-тывыш чөрлери шуптузу бердинген онаалдазын ажыр боттандырган. Туранда күрүненик аңныыр-тывыш ажыл-агый чери юбилейлиг чылда 38 муң рубльдин өлүүн тывар даалгазын 103 муң кылдыр күүседип, планын 273 хуу чедирген.

БҮГҮ КҮШТҮ МӨӨҢНЭЭН

Мөңгүн-Тайгада «Малчын» совхозтуң ажыл-ишчилери «Мал кыштагладыышкынынга белеткелди доозарының болгаш ону чедишкиниг эрттириниң талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседир дээш бүгү күштү мөөңнеп, кызымак ажылдап турарлар. Ажыл-агыйның белеткээни 1300 тонна сигенинин 800 тонназын коданнарда сөөртүп чедирген. Мал ижер сугну 5 автомашина, 3 трактор сөөртүп турар.

Кышкы үеде малчыннарның амыдырал хандырылгазын экижидеринче кичээнгейни салган. Автолавкаларнын ажылдар графигин тургускан. Олар малчыннарны доктаамал кезип, чугула хереглелдиң бараанналары, аъш-чем-биле хандырып турар. Ылаңгыя чолаачы-садыгжы Салчак Маңдарааны чон мактаар.

СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шиитпирин өзугаар Мугур-Аксында бүдүрүлге, албан организация коллективтерин хойжу бригадаларда быжыглаан. Районнуң хереглекчилер иитилели, сан кидизи, амыдырал хандырылга комбинады быжыглаан чөрлеринге үргүлчү барып, шеф дузаламчызын көргүзүп турар.

Совхозтуң дирекциязы сиген белеткээр сес кижи составтыг звенону тургускаш, Ак-Чыраажа чорутткан. Олар мал чемин белеткеп эгелей берген.

К. ХЕРТЕК.

ПЛАНДАН АЖЫР 38 ТОННАНЫ

Чөөн-Хемчик районда «Большевик» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи бо юбилейлиг чылда фермалар аразында социалистиг чарышна идепкейлиг киржип, планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш күүсениишкинниг ажылдаан.

Ферманың саанчылары бо чылдың эгезинде болган бүдүрүлге хуралында чыл планын Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга чедир бүрүн күүседир деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Кажан бүгү совет кижилер ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин чугаалажын эгелээн үеден бээр Арыг-Бажының саанчылары ол чугула документигге улам сөөрүк киирип, каш дакпыр күүсениишкиниг ажылдаан.

Ферманың ишчилериниң ол күш-ажылы халас барбаан. Олар бо чылдың октябрь 10-да юбилейлиг чылда алган хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседипкен. Ынчан-на 335 тонна сүт күрүнеге дужаатқынган.

Бо хүннерде ферманың саанчылары темпизин кудулаппаанар. Олар чыл планындан ажыр 38 тонна сүгү бүдүрген.

— Бүгү совет кижилер бо юбилейлиг чылды күш-ажылчы белектерлиг доозар дээш шудурту ажылдап турар болганда бистер базы аңаа үлүүзүс киирип, чыл тоңчузунге чедир пландан ажыр 60 тонна сүтү күрүнеге сазарын хүлээнген бис. Бөгүнгү байдалды көөрге, ол соруулга чедишкиниг күүсеттинеериге идегел улуг—деп, ферманың эргелекчизи Күлер-оол Дамдынович Иргит чугаалады.

Бо чылдың эрткен он бир айларында бир инектен 2941—3130 кг сүт саган саанчылар Ленин орденнин эдилекчизи Кара-Сал Таан, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медальдыг Куулар Чылбак, «Күш-ажылчы алдар» орденнин III чергезинин эдилекчизи Кара-Сал Бакаан олар фермада саанчылар аразында социалистиг чарыштың тиилекчилери. Бо саанчылар хүнде ортумаа-биле 140—150 кг сүтү саан турар.

Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының инектери тургузу азыралда. Оларны чемтерери-биле 350 тонна силос, 120 тонна сиген, 450 тонна саваң ында дужуртунген. Бо белеткелдер саанчыларын соңгээн сөгүнге эз болурун улам бадыткап турар.

Д. ЧЫДЫМ.

ЧУРУМАЛДЫГ ТОЖУДА

Азасты көрбээн кижи Тожуну көрбээни ол, а Тожуну көрбээн кижи Тываны көрбээни ол деп чугаа бар. Шынап-ла Тожу—Тываның онзагай, байлак чөрлериниң бирээзи. Оон бир ишчизи Азас хемниң агып бөгкан дамыраанын-даа ындында —Өдүгенде изи кэларчызы Дэргат Бараанович Чигжитти бо чуруктан көрүп тур силер.

Дэргат Бараанович сес чыл улаштыр иеи кадарган. Чыл санында-ла бодунга алган социалистиг хүлээлгезин алдарлыыбиле күүседип, чонунуң хүндүткелин чедип алган. Юбилейлиг бо чылда иитизи-биле 336 баш ивини кадарып, оон иштинде төрүүр 112 мындыдан 112 анайны бүрүн камгалап алган. Бодунга болгаш өөрүнге кэгелделиг, ажыл-ижинге кызымак, ак сеткилдиг кижи боорга ону бөлүк ивижилерниң бригадиринге томуйлаан. Ам оларның кадарып турары -муң ажыг ивилер тергиин хөр, семис-шыырак кыштап турар. Ындыг кижилер Тожуда он-он, оларның-биле танышары—өөрүшкү.

Тожу районнуң ишчилеринге тураскааган мэтериалдарны бо солунның ийиги арнындан номчуңар.

ЧУРУКТА: ивижи Д. Чигжит болгаш Өдүгенде турлаг.

А. АИРНИҢ фотолары.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХУРАЛЫ

Декабрь 12-де Кремльде ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецовтуң даргалаашкыны-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралы болган.

Хүн чурумуна — ССРЭ-ниң чаа Конституциязының күштүг болуп киргени-биле болгаш совет хоойлужудулганың сайыраңгайжааны-биле, экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң планын база Күрүне бюджедин ээлчеглиг сессиинга көөрү-биле, ССРЭ-ниң суд органнарының ажыл-чорудулгазы-биле холбаалыг чурттуң чугула айтырыгларын көрген.

Хүн чурумунуң бирги пунктузу: ССРЭ-ниң чаа Конституциязы-биле дүштүр ССРЭ-ниң хоойлужудулгазын күштүг болдуруп киирер талазы-биле ажылды организастаарының планын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму бадылаан. ССРЭ Конституциязына дүштүр күштүг болуп турар хоойлужудулгалар актыларын күштүг болдуруп киирер дугайында сапалдарны министерстволарның, күрүне комитеттериниң, бодунуң чагыргазында оскедаа органнарның белеткээриниң болгаш киирип келириниң чурумун тодарадыры, Конституцияга дүштүр ССРЭ-ниң чазааның шиитпирин үндүрериң ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң - даасканы. Хоойлужудулга ажылдарының төлевилеттинген программазын боттандырары-биле ССРЭ-ниң Юстиция министерствозунга, ССРЭ-ниң Дээди Судунга, ССРЭ-ниң Прокуратуразынга, сонуургалдыг еске-даа министерстволарга болгаш ведомстволарга эргежок чугула даалгалар бердинген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Регламентизинин төлевилелин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиге сонгуулдалар дугайында Хоойлунуң төлевилелин белеткээри-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң комиссиязын тургускан.

ССРЭ-ниң Дээди Судунуң ажылынын дугайында отчётту Президиум дыңнаан, ол дугайында илеткелди Дээди Судтуң даргазы Л. Н. Смирнов кылган. Эрткен бежен чыл дургузунда чурттуң дээди суд органының ажыл-чорудулгазын отчётта тодаргай чырыткан.

Дээди Суд ССРЭ Конституциязының ада даасканы функцияларын күүсетпишаан, негелде болган кеземче херектерин өөрүнүң үезинде хоойлуларны судтарының шын болгаш чагыс аай ажыглаарынче чогуур кичээнгейни салын, эрге-чурум үрээр чоруктарга удур демиселге судтарының ажыл-чорудулгазының дээштинин бедидериниге, хоойлу дүрүмнериниң негелделерин шыңгыы болгаш хажык чон күүседириниң бөзүнга хамаатыларны кижизидериниге, социалистиг хоойлу дүрүмнерни болгаш эрге-чурумну быжыглаарынга идиг берип келген деп, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хүлээп алган доктаалында демдегленген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының ээлчеглиг сесси сессиязының—ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының соонда эрттирер баштайгы сессияның хүн чурумунуң болгаш ажылдаарының чурумунуң дугайында сапалдарны белеткээни-биле холбаалыг айтырыгларны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму көрген болгаш чогуур доктаалды хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ССРЭ-ниң Дээди Совединиге киргени 1978 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын, 1978 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджедин болгаш 1976 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында отчётту комиссиялар баш удур коор ажылды дооскаының дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының Илан-бюджет болгаш доктаамал еске-даа комиссияларының илеткелин Президиум дыңнаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эмилел Совединиге болгаш Националадар Совединиге киирери-биле комиссиялар 1978 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын, 1978 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджедин болгаш 1976 чылда бюджет күүселдезиниң дугайында отчётту дугайты түүнелдерин белеткээн.

СЭКП ТК-ның Пленумнарынга, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ээлчег чок чедиги сессиязынга, Улуг Октябрьниң 60 чыл ооо-биле холбаштыр байырлыг хуралга, Президиумунуң хуралдарынга эш Л. И. Брежневтиң илеткелдеринде болган чугааларында көрөн чүүлдериниң база түүнелдериниң чурттуң эрге-чагыргазының дээди органының мурнунда турар амгы үениң соруулгаларын билип алырынга аажок улуг ужур-дузалыг Президиум кежигүннери хуралга демдегленген.

(СЭТА).

ТОЖУ РАЙОН 1917 ОКТЯБРЬНЫҢ АЧЫЗЫНДА 1977

ТООЛУМ, ТООЖУМ—ТОЖУ ЧОНУ

Олук, киштің турлаа болган
Огээмчиниг Өдүгениим.
Одиук-тала ыры болган
Оскеи торээн Тожу чуртум.
Сыын-мыйгак турлаа болган
Сыннар шыпкан Хамсыра, Оом.
Чымчак алдын шыгжаа болган
Чырык ногаан Тожу чуртум.
Артыч-иштки байлаа болган
Авыралдыг тайга-сыным.
Алды-кижин артын, коштаан
Алдар-мактыг ачыларым.
Ивн, чары куураннашкан
Иштин, артыы тайгаларым.
Ивижи деп аттыг-мактыг
Ниг ынак тежуларым.
Ацы, балыы, тоорук, кады—
Алдын, мөңгүн байлаа болган,
Ацчы, малчын ивижилер —
Ажыл-ишчи маадырлары.
Карак четпес талыгырже
Кара ногаан чаттып чыдар.
Тожу чуртум, байлак чуртум
Тоолум-дур сеп, тоожум-дур сеп.
Дээрже үнгеш агаар-биле
Терен булут үстү-биле,
Демир эзир мунуп алгаш,
Деекингилеп харап келдим.
Даглар-биле кажааланган,
Дамыр суглар белдирлешкен.
Тавак ышкаш оймак черде
Тайга сууру костүп келди.
Оңгаар-деекээр аырга-дагда
Ожук хары чытса-даажок.
Тоора-Хемни харап кээрге
Торгу-мөнгүк оңу ышкаш.
Суурумну эргиц көрдүм—
Чугаа-соотту дыцнап чордум.
Шупту чүве караам орта
Чуруп каан дег костүп турду:
Чаа, чараш бажың тудуу
Чайыннадыр чергелешкен,
Чаагай, аяс дээрицде—
Самолёттар диннирешкен.
Ильичиицің лампазын
Нй-ле хемге чырыдар дээш,
«Майның Бир» деп совхозунда
Балды даажы диннирээн тур.
Балды, хирээ чаңгыланып,
Бажың, клуб чалан туру.
Ырлыг, хоглуг оолдар, кыстар
Школаже шуужуп турлар.
Аңныг, диницпг арга сыныг,
Арыг суглуг, аракаан хемниг,
Арыгларда каттыг-бестиг,
Алаактары чараш, шыктыг,
Тоорактыг тайгаларлыг
Тожу чуртун, ооң чонун
Домак-сөеке бижикээн мен,
Доозаңарга хөөрекээн мен.

Л. ЧАДАМБА.

ХҮЛЭЭЭЛГЕМ КҮҮСЕТТИМ

Иви — онзагай мал. Ону ажаап-кадагалаары өске малдардан дыка ылгалдыг: үргүлчү холга тургузуп, анайларын баглап турбас болза, черлик ацзый бээр, олар-биле каттышкаш, азырап турган кижилерин, аалын безин каггаш чоруй баар-даа.

Амгы үеде «Май 1» совхозтуң Хамсыра салбырының үш фермазында он муң ажыг иви, чарыларны 70 ажыг кижилер кадарып турар. Салбырның ивижилери ивини өстүрер, эки шынарлыг эзтти, кешти болгаш быышкактарны күрүнеге садар тадазы-биле даалгаларын ажырып турары өөрүнчүг.

Мен бодум 12 чыл иштинде иви кадөрдым. Тургустунган сорулгаларны ажырып келдим-даа. Амгы үеде Бедийде мээң коданымда улуг, биче, эр, кыс 303 иви бар. Эрткен болгаш бо чылын төрүүр чүс мындыларга онааштыр 100 анайларны алган мен.

Тайга-сыннар дургаар иви кадарып, тайбың чуртта-ап чоруур арганы Совет эрге-чагырга берген. Бистің күш-ажылывысты улам магадылаан чаа Конституцияны хүлээп алганы бисти улам сорук киирип турар. Ынчангаш бистер улам эки ажылдаар ужурлуг бис. Келир чаа чылда—онгу беш чылдың үшкү чылында эрткен чылдардан куду эвес көргүзүгнү чедип алыры—мээң сорулгам ол. Өг-бүлевистің бүгү кежигүннери совхоз бүдүрүлгезинде ажылдап турар. Оларда тракторист, эмчи, ажылчын, сакманчы кижилер бар, а хеймер оглувус Николай—солдат. Октябрьның ачызында уругларывыс аас-кежиктиг өзүп, ажыл-херекке идепкейлиг киржип чоруурy — ада-иезинің чоргааралын болдуруп, өөртүп турар. Аас-кежиктиг амыдыралдың дээжилерин чедип алырынга оларның оруу ажык, ол болза Октябрьның айыткан оруу.

Д. АК,
иви кадарчызы.

БУРУНГААР БАЗЫМНАР

Англи, америк азы француз буржуаз баяатаншариң төлээлекчилери шаг-шаанда Тываның девискээринге кээп, ооң эгээртинмес байлаан олчалаан алыры-биле янзы-бүрү бодалдарын, ооң турукчу шуугаазынларны безин үндүрүп турганын тоогүүнү арынары бадыткан турар. Бир англи эртемден Тожу районуң девискээрин «сонуургааш» ол дугайын «Тожуда чуртталган турар кижилер — кижилерге домей эвес, эн-не ядыы, эн-не түрецги, каш чыл эртерге бодунуң уксаа-аймаан чидирип, олуп-төнер улус тур» деп ыят чогу-биле байбаң аскын эткен таварылга база турган.

Буржуаз күрүнеиің төлээлекчиниің бодалы-биле бүгү чүве бүтнес-ле болгай. Улуг Октябрь. В. И. Ленин. Ооң Коммунистиг партиязы. Чыыткылыг орукче, амыдыралдың делгем оруунче совет кижилер баштайгы орукту ажыдып, өске улустарга үлегерчижек болбушаан, коммунизмче ам бурунгаарлап орарының херечилери бистер бис, ооң иштинде Совет Тываның Тожу районунуң ажыл-ишчилери чоргаарал-биле базып орар.

Ийет, ядыы-түрецги амыдырад бистиң эрткен орувуска турган харын. Партияның совет улустуң ачы-дузазы-биле бис капиталистиг күрүнелерниң чүс чылдарда эртер оруун 60 чылдарда ажыр баскан бис.

Тожу — республиканың эң делгем, аас-чараш бойдус байлактыг булуңнарының бирээзи. Ац-олуктү күрүнеге садар талазы-биле Тожу район республикада кол черни ээлеп турар. Диңц караа часпас, дистиндир баскан истерни дораан ылган билир хөй салгалдың ачылары мында.

А кол-ла үнелиг күш — ооң кижилери. Үстүнде адаанывыс ышкаш ядыы-түрецги чораан кижилер — ам амыдыреэдың алдын байлааның тургузукчулары апарган. Ады-сураа алгый берген чогаалчылар Л. Б. Чадамба, Ю. Ш. Кюнзегеш, алдарлыг ачылар: Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ам чары кадарчызы Д. Д. Эрестол, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи К. А. Нагазы, хереэжен ачылар А. Б. Көктеген, А. Д. Дещимба, иви кадарчылары А. Ч. Дорбинт, Д. Б. Чигжит болгаш өске-даа он-он кижилерни адап болур.

Улуг Октябрьның чырык хереллиниң, партия болгаш чазактың сагыш салыышкынының ачызында Тожунуң ажылчы чоннарының амыдыралы көстүп көрбээн-биле чаартынып, экижээн. Тус черниц чонунуң чурттаан чорааны тос чадырны ам көөр диаинисте-даа тыннас бис. Малчыннар, ивижилер бажыннарлыг, майгыннарлыг. Школаларлыг, культура албан черлерлиг, чаагайжыды тут-тунган чуртталга бажыңнарлыг, Ильичиниц лампочкалары чайнап турар суурлар тургустунгулаан. Амгы үениц күштүг самолёт, вертолёттары, теплоходтары чоннуң хүн бүрүде аргыжар хөлгези апарган. Удавас чурттуң пайысылалы Москваның Төп телевидениезиниц дамчыдылгазын көрүп эгелээр бис.

Тожулар кырлыш төнер хамаан чок амыдыралы улам экинчин, ажыл-херекке киржилгези улам улгадып, аныяк Тываның өске районнарының ажылчы чоннары-биле бир домей, күш-ажылчы үлүүн Төрээн чуртунуң күчү-шыдалын быыылаарынга кириштирип, омак-байлаа, оол, кыстары эртемниц дээжилеринче чүткүл бүргээн, совет улустарының чаңгыс өг-бүлезиниц бүрүн эргелиг хамаатылары апарган. Даштыкы дээргилер бистиц амгы амыдыралывысты көргеш, боттарының алдагдалдарын миниир ужурга таваржып-даа турар.

Төөгүге мөңгеэн-биле артар бо 1977 чылда районнуң ажылшчилериниц политиктиг болгаш күш-ажылчы кодурлүүшкүнү кажаңгызындан даа артык болганын демдеглээр ужурлуг бис. Чыл эгезинде партия Топ Комитетиниц совет улуска кыйгырыг-чагаазы, СЭКП ТК-ныд бо чылын эрткен Пленумнарының шиитпирдери, чурттуң чаа Конституциязын хүлээп алганы, СЭКП ТК-ниң Чиңгиіе секретары, СССР-ниц Дээди Совединиц Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиц чугаалары болгаш илеткелдери бистиц ажыл-херээвистиц программазы, сорук киришкчи быразы болган. Ынчангаш Тожунуң чону төрээн партиязының леницчи политиказын бүрүүбиле үүлдүгүнүп, ону детки турарлар.

1977 чылда ажыл-ишчилер чамдык өскү чедишкиниерни чедип алган. Район бүдүрүлгелери бараанныг продукция бүдүреринің 11 айлар планын 109 хуу күүсеткеш, чыл төнчүзүнге чедир пландан ажыр 120 муң рубльдиц продукциязын бээри-биле ажылдап турар. Күрүне болгаш кооперация садымының бараан саарылгазын 103 хуу күүсеткен. Алдарлыг ачылаарывыстың ажыл-хөрээ ооп-даа бедик: 170,7 муң рубльдиц анөлүүн дужаар турган, ону ам безин 2 катап ажыр күүсеткен, Төрээн чуртка «чымчак алдынцы» бээр талазы-биле тывыш ажылы ам-даа уламчылап турар.

Бо чылдың социалистиг хүлээлгелерин районнуң ыяш ажыл-агый болгаш кооперацияның аңныыр-тывыш ажылагый черлери, «Тоора-Хем» совхозтуң Көк-Чар сүт-бараан фермазының, Бедийде болгаш Өдүгенде иви фермаларының коллективтери Улуг Октябрьның 60 чылының бүдүүзүнде күүсеткен. Чижээ, ыяш ажыл-агый черн бараанныг продукция бүдүреринің чыл планын 103 хуу күүсеткеп, а Көк-Чар фермазының саанчылары 60 тонна сүттү бүдүрүп, садар турган, 73 тонна кыдыр күүсеткеп. Төрүүр чүс баш мындыга онааштыр Бедий фермазы 97, Өдүгениіі—93 анайларны камгалап алган.

Ниитизи-биле райондан 117 кижи юбилейлиг чылда алган социалистиг хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүсеткен, оларның аразында малчыннар 27, ацчылар — 20, механизаторлар —7 кижи. Бистиц шолбаннарывыстың аразында амыдырал хандырылгазының, кино четкизиниц, балык тывыжының ажылдакчылары болгаш өскедаа мергежилдиц кижилери бар.

Чылдың үшкү кварталының түңнелин ёзугаар СЭКП районнуң, райкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл туктарын Ырбанның ыяш белеткээр пунктузунга база садыг четкизиниге, Өдүгениіі ивижилер фермазынга 100—100 рубль-биле кады тывыскан.

Кандыг-даа ажыл боду бүде бербес, ону боттандырарда уштап-баштаарының улуг негелдерин тургустунар болгай. Бо талазы-биле районнуң партия организацияларында идепкейлиг кижилерни айтыры артык эвес. Коммунистер болгаш партия кежигүү эвестер: Ырбанның садыг четкизиниц удуртукчузу И. Родионова, ыында ортумак школаның директору В. Казанцев, коопацыыр-тывыш ажыл-агый черниің директору А. Колев болгаш партия организациязының секретары Н. Чурагашева, күрүнеиіі Сыстыг-Хемде аңныыртывыш ажыл-агыйының удуртукчулары В. Монгалбин болгаш Г. Тайбың, «Май 1» совхозтуң Хамсырада иви салбырының эргелекчизи А. Көктеген, бригадирлер А. Даржаа, Д. Сүге болгаш өскелер-даа бистиц дааныр идегелдиг күжүүс боон турар.

Онгу бөш чылдың ийиги чылы доостун турар. Бистиц чамдык көргүзүглериис ындыг. Ынчаарга беш чылдың үшкү чылы ам эгелээр. Бистиц мурнувуста сорулгалар улуг. Ажылдаар, дыштаныр, өөренир болгаш өске-даа кол эргелерни биске магадылаап совет чаа Конституция күштүг апарган бо үеде бистерниц мурнувуста тургустунган харысалга улам улгаткан. Ынчангаш бистер Ленин башкының чагыын утпас бис: чедишкин-биле чергелештир четпес үүлдерни чайладырының хемчегларни районнуң партия организациялары кылып турар. Ажылдың чедишкини коммунистериің, бүгү ажылчы чоннарының ботидепкейиндеп хамааржыр. Тожунуң ишчилери беш чылдың даалгаларын чедишкиниг боттандырарынга боттарының бөлдунар-ла аргаларын ажылдап, улуг-хуузун киирерлер, ооң магадылалы — кижилер. Олар бисте бар-даа.

С. ОРУС-ООЛ,
СЭКП Тожу райкомунуң
бирги секретары.

ФОТОРЕПОРТАЖ

Өдүгепде иви фермазының коллективи Улуг Октябрьның 60 чылында алган социалистиг хүлээлгелерин күүсеткен.

Углуктуг-Хөл чоогунда бир коданның муң ажыг ивилери одарда чор. Хар улуг. Кыдыны метр ажыг. Ивилериің семиринри дам баар: чүге диле ивилер чайгы үеде дег чулун диле маңнаан, арывас, чаңгыс черге оттаан, күш кирер (Үстүнде чуруктa).

26 чыл иви малдаан, «Хүндүлелдиц Демдээ» орденниң эдилекчизи, пенсионер Орай Узун-ооловна Бараан ам-даа ажылдап, аныяктарның дагдыныкчызы боон, байлак дуржулгазын дамчыдып берип турар (Ортузунда).

Дөрт чыл бурунгаар сес класс дооскаш, Агния Чигжит иви фермазынга сакманчылап киргеп. Ам ол — адё-иезиниің дузалакчы кадарчызы. 300 ажыг ивини аныяк комсомолчу ажаап турар. (Адаанда чуруктуң солагай талазында).

Санчат-оол Ческиевич Бараан база кадарчы. 260 ажыг ивини хүр кыштагладып турар. Аныяк оол иви кадарып чораан, сырбыктарны адып кээн, Төрээн чуртка өлүк садарынга киржип турар. (Адаанда чуруктуң оң талазында).

Өдүгениіі ивижилери келир чылын чедишкиниг ажылдаарының магадылалын тургузуп, кыштаглаашкынны хүр эрттирерин социалистиг хүлээлгелериниң кол негелдези кылдыр тургускан.

А. АИРНИҢ фотолары.

МЕДЭЭЛЕР

ЫРАККЫ ОДАРДА

«Тоора-Хем» совхозтуң эң ырак мал кыштагларының бирээзи болур Хойлуг-Мээс —сураглыг Азас хөлдүң үстүү бажында, дээрде шаштыккан чүве дег кадыр даглардан шурап баткан Илги-Чул деп хемниц аксында турар.

Совхозтуң сураглыг малчыны Күнзеп Шангыраштаевич Чамыян бо хүннерде ында 570 өшкүнү хүр кыштадып турар. Эрткен чылдың бергелериниден чогуур түңнелди үндүрген хоочун кадарчы бо чылын кыштаглаашкынга хынамчалыг белеткениц, кажаалар-ның, чуртталга бажыңының септелгезин боду чоруткаш, чаш анайлар хүлээп алыр өрээлди белеткеп, туйибу печканы кылып алган. Күнзеп Шангыраштаевич бо кышка четчир мал чемин боду белеткеп алган.

Улуг Октябрьның 60 чылынцц юбилейинде эш Л. И. Брежневтиц илеткелин, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниц Дээди Совединиц Президиумунуң, Совет чазактың совет улуска угуулазын Чамыяңнарның өг-бүлези изиг чүүлдүгүүшкүп-биле хүлээп ап, онгу беш чылдың үшкү чылында бедиткеп социалистиг хүлээлгени алган.

Ошкү кадарчызы К. Чамыяң келир чылын төрүүр чүе өшкүге онааштыр 90-дан эвээн эвес анайны камгалап алырын, 15 тонна ситенни белеткеп, 10 тонна өдекти болерин, кыштагның санитарлыг аштаашкынын болгаш үүрмек септелгезин бодунуң күжү-биле пюпь 1-ге чедир доозарын, часкы, күскү үеларде мал турар серини кылырын социалистиг хүлээлгезинде көргеп. К. Чамыяң социалистиг чарышка совхозтуң хоочун хойжуу Кыргыс Попашты кыйгырган.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

ЫРБАНДА

● Улуг-Хем ыяш ажылагый черниің Ырбанда ыяш белеткээр пунктузунуң ажылдакчылары юбилейлиг чылда республика тудугларынга 82 муң кубометр тудуг ыяжын белеткээр тургаш, күш-ажылчы чедишкиниерни чедип ап, 84 муң кубометр ыяшты белеткээн.

Оз ышкаш ырбанчылар 80 муң кубометр тудуг ыяжын ооал кыдыр даг-гаш, Бии-Хемни куду бадырарынга белеткээр даалгазын чедишкиниг боттандырган. Бо херекке А. Карамышевтиц удуртканы бригаданың кежигүнвери улуг үлүүн киргеп.

ТУРИСТЕР БААЗАЗЫНДА

● Тожу-Хөл (Азас)—районда эң чараш бойдус чурумалдыг черлериің бирээзи. Ында Азастың туристер базазы ажылдап турар. Анаа бо чылын план ёзугаар 120 кижи дыштаныр турган. Херек кырында дыштанганы—500.

Бүгү-эвилел ужур-дузалыг апар чыдар бо базаза Совет Эвилелиниң бүгү булуңнарындан кижилер дыштанып турар. Келир беш чылда анаа капитал тудугларны кылырын көрүп турар.

Бо арынны бистиц тускай корреспондентивис А. АИР белеткээн.

СҮТ ЭЛБЭЭР

«Тоора-Хем» совхозтуң Көк-Чар сүт-бараан фермазынга барык чээрби чыл бурунгаар ажылдап эгелээн мен. Эш-өөрүмнүң дузазы болгаш деткимчези-биле саанчының нарын болгаш чымыштыг мергежилин шиңгээдип, ажыл-ижим-биле ферманың, совхозтуң хөрээнге үлүүмну киирип чоруурумга чоргаарланып турар мен.

Саанчылар, кадарчылар чыл санында-ла боттарынга алган хүлээлгелерин ажырып, Тожунуң байдалынга хамаарыштыр сүт бүдүрер, күрүнеге садар талазы-биле чүгээр көргүзүглөрни чедип ап турар. Мен бодум юбилейлиг чылда алган хүлээлгемни 11 айларда күүсеттим, чыл төнчүзүнге чедир бир саар анектен-не 1500 литр сүттү саап алырының хемчеглерин ап турар мен.

Коммунист кижи болганымда фермаңың ниити көргүзүүн бедидер дээш эш-өөрүм ортузунга ажылды чорудар ужурлуг мен. Бистиц фермавысты бо чылын комсомолчуаныяктарныы ылдыр эде организастаан, аныяк саанчыларга дуржулга дамчыдып бээр талазы-биле дагдыныкчы хүлээлге база немешкен.

Онгу беш чылдың үшкү чылында бо чылдан артык ажылдаар ужурлуг болганда партия кежигүнүнге кандидат Светлана Кол-биле чарыштыг ажылдаарын шиитпирлээн бис. Социалистиг чарыш ажылывыска дузалаар, ынчангаш көргүзүглер база бедиир.

М. БИРИҢНЕЙ,
саанчы.

КӨДҮРЛҮҮШКҮНДЕ

Улус депутаттарының Чазылар көдээ Соведи—республикада эң аныяк Советтериің бирээзи. Хамсырада чурттаан, ажылдап турар чоннуң амыдыралын, ажыл-чорудулгазын, хандырылгазын экижидериңте илиг бээри-биле көдээ Советти аказа тургускан. Көдээ Советтиц девискээринде «Май 1» совхозтуң иви салбыры, кооперациязының аңныыр-тывыш ажыл-агый черниің штаттыг ачылары, ыяш ажыл-агый чери, өске-даа үүрмек организациялар туруп турар. Көдээ Советтиц күүскому, ооң депутаттары болган комиссиялары үстүнде черлериің ажылын экижидеринге, Советтиц ролюн бедидеринге дээштиг салдарын чедирип турар.

Улуг Октябрьның юбилейлиг 60 чылында Чазыларның (Хамсыраның) ажылчы чоннары боттарының мурнунда тургустунган ажыл-агый сорулгаларын чедишкиниг шиитпирлеп. ССР Эвилелиниң чаа Конституциязы-биле бүрүн таныжып, ону сагыш-сеткилиниң өөрүнээзиниден изии-биле хүлээп алган. Ол ышкаш чаа Конституцияны хүлээп алган ССРЭ-ниц Дээди Совединиц чедиги сессиязының материалдарын, анаа СЭКП ТК-ныц Чиңгине секретары, ССРЭ-ниц Дээди Совединиц Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиц илеткелин чаңгыс кижи дег көрүп, Үнзезин Хоойлуну бедик кедүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

«Май 1» совхозтуң Хамсыра салбырының ивижилери бо онзагай чылда иви малдың башканын 10120 баш чедирер дээн социалистиг хүлээлгезин ыеетиг күүсеткеп. 10566 баш чедирген. Төрүүр чүс мындыга онааштыр 90 анайны камгаап алыр тургаш, 93 анайны алган. Күрүнеге садары-биле 700 ажыг ивини Оо хемнерге семирткеш, бо хүннерде күрүнеге садар. Күрүнеге «чымчак алдынны» берип турар анчыларга мундурары-биле 800 ажыг чарыларны семирткеш, берген. Бойдус байлаа чыыр кижилерге (хлеп, тоорук, катчимис болгаш ооп-даа өске) чүс шыырак чарыларны семиртип берген. Бараан Булут, Даргат Чигжит, Ак Кылаткы, Ак Күнзүрге чижектиг ивижилер социалистиг хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүсеткен.

Коопаннныр-тывыш ажылагый участогунуң анчыларны бо чылын 40 муң рубльтин олуун дужаар тургаш, ам безин 50 муң ажыг рубльдин олуктерин алган, планны 200 хуудан ажыр күүседиринцц аргалары бар боон турар. Чазыларның ажылчы чоннары бо чылын Леницчи болгаш Бүгү-эвилелдиц комсомолчу субботниктеринге идепкейлиг киришкен, чер-чер Советтеринге сонгулдаларга боттарының үнүн долу берип, чурттуң чаа Конституциязын хүлээп алырының кампаниязынга идепкейлиг киришкен.

Улуг Ленинниң тургускан күрүнеиіиің күүсекчи органының бирээзи—Чазылар көдээ Советти Тожунуң ыраккы булуңуга тургузуп, ооң кижилериниц амыдыралын экижидер дээш ада сагыш салыылыкны бистиц партиявыстың, Совет чазаавыстың салып турарынга өөрүвес аргавыс чок. Бо дээргё алдарлыг алдан чылдың чоокта чаа демдеглеп эргиргениис Улуг Октябрьның ачызы. Бистиц амыдыралывыс хүн үнген тудум-на экижип турар, ол үүлдер ажыл-херекке бистин, ооң иштинде улус депутаттарының, ооң комиссияларының идепкейлиг ажылчорудулгазындан хамааржыр деп чүвени эки билир бис, моон соңгаар бо талазы-биле чаа базымнарны кылырынга киржилгевис база улгадыр.

Удавас үдээр деп турарывыс юбилейлиг чылда улус депутаттарының Чазылар көдээ Совединиц ажылы бүгү негелдежерге дүүштүр эки болуп келген дээр болза хоржок. Бистиц ажылывыста четпестер хөй. Хей-ниити организациялары-биле харылзаавыс ам-даа четпес. Садыг, эмнелге черлериниц, культура одагларының, аэропорттуң ажылында четпестер бар. Ону чайладыр талазыбиле чогуур хемчегларни ажылдап кылган. Чижээ, сессиягa садыг ажылын чугаалажып, хемчегни алган.

Чазылар көдээ Совединиц составынга хамаажыр ивижилер, анчылар, өске-даа кижилер бо чылгы социалистиг хүлээлгелерин чедишкиниг күүседиринге боттуг үлүүн чыл төнериниге чедир арткан үеде ам-даа киирер.

В. ХҮРТҮЖЕК.
улус депутаттарының Чазылар көдээ Совединиц күүскомунуң даргазы.

Экономиктиг болгаш политиктиг

өөредилге

СОНУУРГАЛ БЕДЭЭН

1977—1978 өөредилге чылы коммунистерниң болгаш кежигүн эвес активтиг марксизм-ленинчи өөредилгезинге хаарысалгалыг үе-чаза болур. Чүге дээрге экономиктиг болгаш политиктиг өөредилгениң бүгү системазынга СЭКП ТК-ның октябрь (1977 чыл) Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң эдлеп чок чедиги сессиязының материалдарын болгаш ССРЭ-ниң чаа Конституциязын ханызы-биле өөренип турар.

ССРЭ Конституциязының төлевилелин бүгү улус калбаа-биле чугаалажып көрүп турар үеде экономиктиг өөредилгениң болгаш политиктиг чырыдышкынның системазынга четчеленгешкинни СЭКП Улуг-Хем райкому хынамчалыы-биле боттандырган. Бүгү партия организацияларынга эрткен өөредилге чылының түннелдерин үндүрген, экономиктиг болгаш политиктиг өөредилгениң организастаашкынынга турган четпестерни ханы анализтеп, оларны чайладыр хемчеглерни ажылдап кылган. Өөредилге түннелдерин үндүрген партия хуралдары «Улуг-Хая», «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Шагаан-Арыг АТБ-зинге, № 209 орук-ажыглал участогунга болгаш өөн-даа өске коллективтерге бедик ажыл-херекчи байдалдарга эрткен.

Районнуң партия организацияларындан келген материалдарны болгаш партия хуралдарының доктаалдарын СЭКП райкомунга чугаалажып көргеш, чоннуң бүгү кезектериниң өртүзүнга экономиктиг база политиктиг өөредилгени организастаарының перспективтиг планын ажылдап кылган. Маңаа, ылаңгыя экономиктиг өөредилгени моон ынай уламчылаарынга чангыс аай кылдыр тургустунган болгаш ажыглаттының эгелээн моон мурнундагы программаларны шынгыы сагып барымдаалаарыңче кичээнгейни угландырган. Партия райкомунуң политиктиг чырыдышкын кабинеди өөредилгениң бүгү хезирлеринге кичээлдерни эрттиреринге ажыглаар тайылбырларны, методиктиг бюллетеньнерни ажылдап кылган.

Эрткен өөредилге чылында партия райкомунуң бюрозунга «Ак-Туруг» совхозта парткомнуң экономиктиг болгаш политиктиг өөредилгени удуртуп турарының, көдээ ажыл-агый биилгилерни болгаш мурнакчы дуржулганы нептередириңге кодээ ажыл-агый будурулгезинин тускай эртемнилериниң киржилгези болгаш чаа өөредилге чылынга четчеленгешкиннин чоруп турарының дугайында айтырыгларны чугаалашкан. Бюроның хүлээн алган доктаалдарының күүседелин райкомнуң пропаганда болгаш агитация килдизи контрольга алган болгаш ол талазы-биле партбкомнарның, эге организациялар секретарьларының информациязын өй-өйлеп ап турар. Ынчангаш элээн хөй черлерде өөредилгенин шыкары моон мурнунда чылдарда турганындан эжижээн. Оларга район эмнелгезин, райүлетпүр комбинадын, Торгалыг, Ийи-Тал салбырларны, Арыг-Үзүү ортумак школаны хамаарыштырып болур.

Бо чылын районда 23 эге политшкола, марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир 28 школа, башкыларның, эмчилерниң, совхозтарның болгаш район төвүнде бүдүрүлге, албан организация черлериниң удуртукчу ажылдакчыларының 21 теоретиктиг семинары организастаттынган. Өөредилгениң бо үш зренозунда 1840 ажыг кижи хаара туттунган, оларның 740 ажыы коммунистер. Экономиктиг өөредилгенин хезирлеринде 2240 ажыг кижи өөренип турар. Эрткен чылда турганынга бодаарга, дыннакчыларның саны көвүдээн, бир политшкола немешкен. Коммунистерниң 95 хуузу, бүлүүлгеде ажылдап турар кижилерниң 40 ажыг хуузу боттарының политиктиг билиин болгаш тускай мергежилин бедидип турар.

Чаа өөредилге чылының баштайгы кичээлдери «Найырал», «УТКА 25 чылы» совхозтарда, амылырал хандырылга комбинадында, район эмнелгезинде, Арыг-Үзүү, Ак-Туруг, Шагаан-Арыгның № 2 школаларында организастыг чоруп турар. Партия райкомунуң чанынга ажылдап турар «Удуртукчуның күш-ажылы» деп семинарның кичээли ийи удаа эрткен.

Өөредилгениң бүгү хевирлеринде 139 кижи пропагандистеп ажылдап турар. Оларның хөй кезии он чыл ажыр ажылдаан, дуржулганы эштер. Көдээ ажыл-агыйның болгаш үлетпүр, тулуг черлериниң специалистеринден элээн хөй кижини бо өөредилге чылында пропагандист ажылынга хаара туткан бис. Олар шуптузу эрткен чайын районга болгаш Кызылга болгулаан семинарларны дыннап эрткен. Иштин-Хемде Самбал, район эмнелгезинде Самба дээн ышкаш хоочун пропагандистерниң арга-дуржулгазын нептередир сорулга-биле белүктер аалы-биле эрттирип турар семинарларыгыска оларның ажылын сайгарып турар-бис.

Малчынарның экономиктиг өөредилгезин дээштиг болдуларынче элээн кичээнгей салдынган. Бо ажылды «Найырал» совхозтуң парткому (секретары Ю. Лопсан) чогуччалыг организастап, ыраккы кыштагларда малчынарның өөредилгезин болук-белүктеп эрттирип турар.

Ындыг болзажок, районнуң чамдык черлериниде экономиктиг болгаш политиктиг өөредилгенин четпес организастаттынганын чугаалаар апаар. Районнуң ыяш ажыл-агый чериндө, харылзаа белдириниде, № 18 механолоннада, Кызыл-Даг болгаш Чөдураа салбырларда политбөлүмнер кичээлдерни озалдадып эгелээн. Чамдык черлерде дыннакчыларның саны эвээжеп турар. Оны болдурбазы-биле хыналдалыг үнүүшүннерни кылыын планнап турар бис.

С. ПЕЛЬЧИР-ООЛ,
СЭКП Улуг-Хем райкомунуң пропаганда болгаш эгитация килдизиниң эргеленчизиниң орааачызы.

АЖЫЛ-ИШ-БИЛЕ ХОЛБАП

М. Т. Хунан-Кара пропагандистээнден бээр чаа-ла беш чыл чедип чоруур. Ындыг болзажок, ол дуржулганы пропагандистериниң болгаш политинформаторларның бирээзинге санады берген.

Оон пропагандистеп турары Тожу районнуң «Май 1» совхозунуң сүт-бараан фермазында экономиктиг школада 11 дыннакчы бар. Бо школаның кичээлдери доктаамал эртип турар болгаш дыннакчыларның аная сонуургалы-даа улуг. Чүге дээрге пропагандист кичээл бүрүзүнге хынамчалыг белеткенип, аная ажыглаар көргүзүг материалдарын, сан, фактыларны баш удур кылып ап турар. Оон ангыда бодунуң хүүзүнде библиотеказындан партия съездилериниң документилерин, ураң-чечен литератураны калбаа-биле ажыглап турар.

Амгы үеде школаның дыннакчылары ССРЭ-ниң чаа Конституциязын, Улуг Октябрьның 60 чыл ойнуң байырлалының материалдарын таныжып, өөренип турар. Ук кичээлдерге районнуң, ажыл-агыйның амылыралындан чаартылга, чедиишкиннерни, бүдүүлгениң ажыктыг чоруун бедидериниң арга, курлавырларын сайгарып көрүп турар.

Ферманың ажылдакчылары онгу беш чылдың ийиги чылында күүнеге 62 тонна сүт садар планын дыка ажыр хүүсеткен. Бо чедиишкинни чедип алырынга пропагандистиң үлүг-хуузу база киргеи.

К. ИРГИТ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

МЕТАЛЛУРГТАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. Тршинец хоорайда металлургия комбинадының ажыл-ишчилери капитал септелгени эң ыыска хуусаа иштинде дооскан 4 дугаарлыг домнага Улуг Октябрьның 60 чылы деп хүндүлүг атты тывыскан.

Холбашкак бүдүрүлге черлериниң металлургтары болгаш ажылдакчылары 115 хонукта чорудар ажылдарны 99 хонук иштинде чорудар дээн боттарының хүлээлгезин чедиишкинниг доосканнар.

ЧУРУКТА: эптелге ажылдарының доосту турары.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

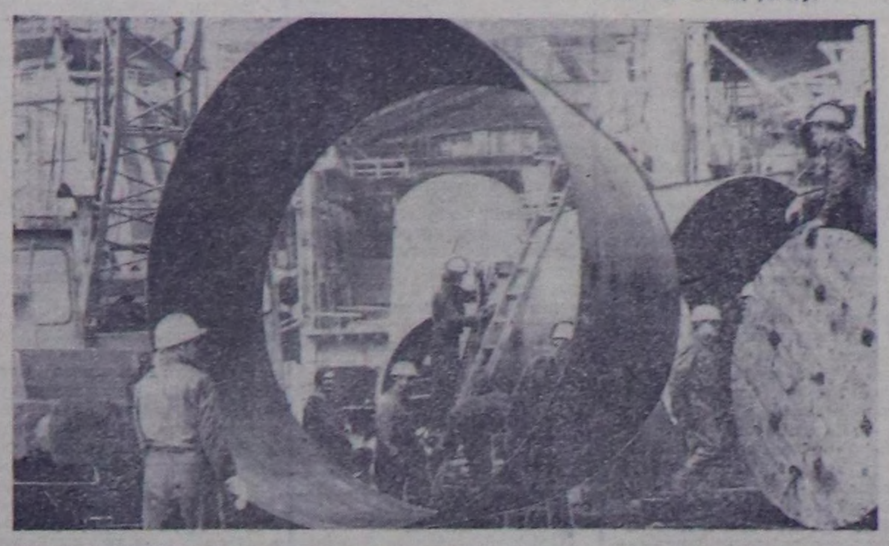

СОВЕТ ХӨЙ-НИИТИНИҢ КИЛЕҢНЭЭШ КИНИ

Деппилгелиг бүгү кижи төрелгетен ышкаш, совет кижилер массалыг узуткаашкынының ядролуг чепсээниң чаа хевирин — нейтроннуг бомбаны будүрериң АКШ-тың чагырыкчы болүктериниң эгелээр деп турарынга ханызы-биле килеңнеп турар. Тайбың камгалалының совет комитединиң декабрь 12-де Москвага болган парлалга конференциязы нейтроннуг чепсекке удур бүгү делегей кампациязынга совет хөй-ниитиниң киржилгезинге тураскааттынган. Кескү совет эртемденнер, хөй-ниити ажылдакчылары, шажын-чүдүлгениң төлөлекчилери журналистериниң мурнунга чүве чугаалаан.

Тайбың камгалалының совет комитединиң даргазының бирги оралакчызы академик Е. К. Федоров парлалга конференциязын ажыттыышаан, АКШ-тың шериг болүктериниң нейтроннуг бомбазы НАТО-нуң кезектеринге чепсегленишкин кылдыр чорудуп баарын салдынып чок күзеп турары онза килеңнээшкинни болдуруп турар деп чугаалаан. Ядролуг чепсек бүгү кижилерге эң-не улуг айыл болуп турар амгы үеде Пентагонның ажылдакчылары кижи төрелгетенни чепсегленишкиннерни эндере будүрериң улам күштелдиреринче хаара тудар деп турары ол-дур.

Сөолгү үеде делегейде чавырлыышкының чорудулгазы хөгжүп турар. Ынчангаш биистер, совет кижилер, ол чорудулгага биче эвес рольду биетиң күүсеистиң. Коммунистиг партияның, тайбың дээш могат-шылаг • чок демиселчи СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң быжыг туруштуг күжеңишкиннери ойнап турарынга чоргаарланып турар бис. Социалистиг өске чуртарның, тайбыңга ынакшылдыг бүгү хөй-ниитиниң күжеңишкиннери чавырлыышкының чорудулгазын ханыладырынга чугула рольду ойнап турар.

Нейтроннуг чепсекке удур кампания бүгү делегейде калбарып турар. Ол чепсекти хүлээп алырынга болгаш бодунуң девискээринге таарыштыр тургузарынга Европаның чамдык шериг болгаш политиктиг ажылдакчыларының белеңи, харын-даа олче чүткүп турары европейжи чуртарның хөй-ниитизиниң киленгиг удурланыышкының болдуруп турар. Чыскаалдар болгаш митингилер чер-ле болганда болуп, угуулга бижиктерни үндүрүп, хөй-ниитиниң көскү ажылдакчылары чепсектиң ол араатанзыг хевиринге удур медеглелдерни кылып турар.

Е. К. Федоровтуң онзалап демдеглээни болза: Ядролуг чепсектиң чаа хевирин будүрер чорук чепсегленишкиннерни эндере будүрериң калбартыры база дүргедедири, чавырлыышкының эгелеп турар чорудулгазынга согуушкун таварыштырары, чепсегленишкиннерни эндере будүрериң болдурбазы-биле ап турар хемчеглерге шаптыктарыдыр. Нейтроннуг чепсектиң талалакчыларының ону ажыглаарын үндезилээрин оралдажын турары ол «барымдаалар»-биле черле канчан эптежип болуруг? Олар нейтроннуг чепсекти «ары», харындаа «буянныг» чепсек деп чугаалажын турар-дыр. «Буянныг» дээр ол чепсек күүзүнүн талазы-биле оон-биле деңнеп болуп турар ядролуг чепсектеңдаа улуг чергези-биле кижилерни үр үеде хиланчектээр апаар. Ынчалзажок ол бажыңбалгатты болгаш дериишкиннерни эвээш чергези-биле үрөөр.

Улусту узуткан чок кылгаш, оларның девискээрин болгаш эт-көрөңгизин эжелеп алырын бодап турар кижилер ону удуртулга болдуруп турар-дыр деп, академик чугаалаан. Ындыг кижилерни амыдыралда дээрбечилер деп, а делегей харылзааларының талазы-биле — агрессчилер деп адап турар болгай.

Нейтроннуг бомба — агрессчиниң араатанзыг чепсээ дир деп, Совет пагуош комитеттиң даргазы академик М. А. Марков бодунуң чугаазында демдеглээн. Оон арыының болгаш буянныының дугайында бүгүде чулчуруушкупларны эчис сорулгазы чаңгыс—ол бомбаны ажыглаарын белеп болдурары, аная чепсектен атомнуг болгаш ядролуг чепсекче шилчилгени белеп болдурары. Ядролуг чепсектиң ол чаа хевирин чогаадып кылын база ону будүрер деп турарын совет хөй-ниити улуг киленгешкин-биле буруу шаап, ону хорудаары дээш шиитпирлиг түржүп турар.

Нейтроннуг бомбаны АКШ-ка будүрерин планнап турарын чогаалчы К. М. Симонов шыңгыы буруу шапкан. Чугаа болза, миллион-миллион кижилерни кырып өлүрериниң дугайында болуп турардыр, а ону канчап-даа болдурбас ужурлуг деп ол онзалап демдеглээн.

Нейтроннуг бомбаның буянныының дугайында чугаасоотту кедергей арын чаар, турамыктап дорамчылаар чоруктуң илерээшкини кылдыр шажын-чүдүлгелиг кижилер бүгү чон-биле кады буруу шаап турар деп, архиепископ Питирим демдеглээн.

Академик Н. М. Жаворонков, ССРЭ МЭА-зының академиги А. С. Павлов, ССРЭ ЭА-зының корреспондент кежигүнү А. М. Кузин, Евангел христиан-баптистериң бүгү-эвилел комуделиниң даргазының оралакчызы М. Я. Жидков болгаш өскелер-даа парлалга конференциязынга базаа-ла чүве чугаалаан.

(СЭТА).

Эрткен воскресеньениң даштыкы болуушкуннары

СЪЕЗД АЖЫЛЫН ДООСКАН

ВЕНА. Австрияның Компартиязының XXIII съездизи ажылын Австрияның найысылалында дооскан.

«Чепсегленишкиннерни эндере будүрериңге удур—чепсегленишкинни дүжүрери дээш» база «Айыл чок чорук, социал депшилге дээш, демократия, тайбың болгаш делегейге эпсеткил каттыштырылгазы дээш», «Партияның политика-идеология болгаш организас талазы-биле быжыглаары дээш» деп партияның Төп Комитединиң ажылдап кылган резолюцияларын, ол ышкаш чуртта иштики политиктиг байдал дугайында резолюцияны австри коммунистериниң дээди шуулганы чангыс эп-сеткилдиг түүлдүг деп көрген.

Австрияның Компартиязының ТК-зының чаа составын болгаш партияның удуртур өске-даа органнарын съезд сонгаан.

Австрияның Компартиязының ТК-зының Даргазы Ф. Муни съездиге түннел сөс чугаалаан.

ЭФИОПИЯ-СУДАН ХАРЫЛЗААЛАРГА ХАМААРЫШТЫР

АДДИС-АБЕБА. Чер бомбүрзээнин бүгү чурттары-биле, бирги эдлчегде бодунуң кожалары-биле Эфиопия тайбың болгаш найыралчы харылзааларны тударын күзээр деп, Эфиопияның даштыкы херектер министри Феллеке Гедле-Гиоргис Эфиопияның болгаш Суданның аразында харылзааларны таарыштыр тургузар талазы-биле Африка чангыс эп организациязының дузалал комиссиязынын ажылынга киржир дээш Сьерра Леонеже ужудуп үнериниң мурнуу чарыында медеглээн.

Судан-биле чаагай кожахелбээ харылзааларлыг болурунче бодунуң чүткүлдүүн Эфиопия чазак каш удаа онзалап демдеглеп келген деп, министр айыткан. Африка чангыс эп организациязының ажылынга идепкейлиг киржириңге бодунуң беленин Эфиопия кезээте илергейлеп келген, ынчалза-даа Судан Либревидге, Ланоска болгаш Нью-Йоркка эрттирерин төлевилээн турган новүлел хуралче бодунуң делегациязын чорутпаан деп, ол чугаалаан.

НИИТИ ТУРУШ-БОДАЛДАР

КАТМАНДУ. Индияның премьер-министри Морарджи Десаинин Непалче албан ужурунда аян-чоруу доозулган. Непалдың болгаш Индияның чазактар баштыннарының аразынга болган чугаалажышкыннар үезинде блокларга каттыжын кирбестин, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның, өске күрүнелериниң иштики херектерин хөлгаарлавастың принциптериңге боттарының шынчызын талалар бадыткаанын кады кылган дыңнадыгда демдеглээн.

Чуртунче ужудуп үнүптериниң мурнуу чарыында болган парлалга конференциязынга Десаи девискээрде «экижип орар байдалдың» дугайын база Индиянын Кыдат-биле болгаш Пакистан-биле харылзааларының дугайын чугаалаан, «Пакистан бистин кавыга хамаржыр, а Кыдат—хамаарышпас» деп демдеглээн. «Бир эвес Кыдат экижидилгеже баарынга белен болур болза, уткуштур баарынга кезээде белен бис, ынчалза-даа чогум-на харын Кыдат бодунуң бодалдарын көргүзер ужурлуг» деп, премьер-министр онзалап демдеглээн.

ИЛЕРЕДИП ҮНДҮРГЕН

ПАНАМА. Панама чазактың баштыңы Омар Торрихосту елүрер сорулгалыг турган сүлчээни Панаманың айыыл чок чер органнары илередип үндүрген. АКШ-тың Төп разведка эргелели, куба контрреволюсчулар болгаш панама реакция үк сүлчээге идепкейлиг киришкен деп Панаманың парлалгазы дыңнаткан.

Сүлчээ киржикчилериниң биреэзи К. Перейраның министишкинни ёзугаар алырга, О. Торрихосту өлүрериниң планын Төп разведка эргелиниң удуртулгазы-биле Майамага ажылдап кылган.

О. Торрихос баштаан панама чазактын чуртунуң позитика болгаш экономика талазы-биле хамаарышпас чоруун чедип алырынче угланган политиказынга таарынмас чоруун Каттышкан Штаттар каш удаа көргүзүп келген.

АВСТРАЛИЯДА ПАРЛАМЕНТ СОҢГУЛДАЛАРЫ

КАНБЕРРА. Декабрь онда болган парламент соңгулдаларынга бердинген бадылаашкынның саналгазының соолгу сан-медээлери чагырыкчы коалициянын тиилелгезинин дугайын херечилеп турар, 124 депутаттан тургустунган төлөлекчилер палатазынга ол бодунга 81 олутту хандырын алган. Парламентинин мурнундагы составынга чүүле 27 депутат олуттуг турган австрали лейбористиг партия бо удаада бодунуң байдалын элээн шымбайжыдып, ам 36 депутат олутту алган.

Сенатка соңгулдаларның үзе түннели барык чартык ай эрткенде биилине бээр.

Коалициянын чедиишкини ооң ат-сурааныя өзүлдезинин көргүзүү эвес-тир. Ол харын оон удурланыкчызы—австрали лейбористиг партиянын кошкаан дыка улуг чергелиг херечилеп турар, ол партия соңгулда кампациязынга белеткели безин чок ужурашкан.

Австралияда политиктиг күштерин канчаалдыр тургустунганынга бо парламент соңгулдазы кандыг-бир шынгыы өскерлиишкиннерни болдурбаан.

(СЭТА).

С. ВЭНСТИҢ КАИРГЕ ЧОРААНЫ

КАИР. (СЭТА). АКШ-тың күрүне секретары С. Вэнстин А. Садат-биле чугаалажышкынны аная болган. Ол чугаалажышкынын чажыт байдалда эрткен деп парлалга демдеглээн.

Чугаалажышкын соонда Вэнс болгаш Садат журналистер мурнунга чүве чугаалаан.

Ам болур деп турар Каир ужуражышкынынга хамаарыштыр АКШ-тың күрсекретары Садат-биле база Чоокку Чөөп чүк айтырыын тайбың шиитпирлээр аргаларны кады дилеп тыварының талазы-биле санал-опал солчулгазын чоруткан деп чугаалаан. Каирге ужуражышкынны АКШ-тың чазаа Женева конференциязын чыылдырарынга белеткел үе-чада кылдыр көрүп турар деп, ол бадыткаан. Ынчалзадаа Израильдеп, Египеттен болгаш АКШ-тан ангыда, ол ужуражышкынга кым киржирил деп журналистериниң айтырыынга ол харыы берип шыдаваан. Чоокку Чөөп чүкте демиселди бүгү талалыг шиитпирлээрин Женева конференциязынга чедип ап болур деп, Вэнс чугаалаан, а Каирге болур чөвүлел хурал ынаар угланган базым болур деп, ол бадыткаан.

Тайбың чугаалажышкынларның организакчызы рольду Совет Эвилелиниң бодунга арттырын алырының дугайында ында кандыг-бир медээ бар бе деп айтырыга харылаан тура, Вэнс Совет Эвилели Женева конференциязының даргаларының бирээзи болуп артын калыр деп медеглээн, ынчалза-даа Каирге ужуражышкынларга киришпес деп ол дыңнаткан.

Оон ыңай курсекретарының медеглээни болза: Чоокку Чөөп чүк айтырыын канчаардаа шиитпирлээри сонуургалдыг талаларның чугаалажышкынларының аргазы-биле чедип алдынган турар ужурлуг деп, АКШ-тың чазаа эн-не эгезинден бээр болгаш үр чылларның дургузында санап келген. Ындыг чугаалажышкынны чорудар арганы бээри-биле АКШ бодунуң шыдаар түүлүн кылырын күзеп турар деп кезээде чугаалаан келген бис. Ол чорук бистич туружувус болуп арткан. Ол чорудулганы боттандырар арганы бээри-биле бүгү-ле болдунар түүлду кылыр бис.

Ооң соонда чүве чугаалааш, ооң бодалы-биле алырга, Женева конференциязын кажан чыылдырарыл деп айтырыга харылаан тура, Египеттің президентизи Садат мынча дээн: Бистиң мурнуусуда салдынган сорулганы чедип алырынга — Женева конференциязын болур-чогууру-биле белеткээринге ынанып бис. Ол талазы-биле Вэнс-биле чөпшээрешкен бис. Каир чугаалажышкынларны боон турда, хүнүү тодаргай айтырыдан ойталаар ужурлуг бис.

Дараазында айда азы оон соңгаар-даа Каир ужуражышкынынга төлөлел баарларның деңнели даштыкы херектер министрлериниң деңнелинге чедир бедиир деп санаар силер бе деп айтырыга харылап тура, ол чорук Каирге бо ужуражышкынның соонда болуушкуннарның капчаар хөгжүй бээринден хамаржыр деп, Садат харылаан.

Египеттің Израиль-биле чугаалажышкынларынга Каттышкан Штаттарның ролюнга хамаарыштыр Садат мынча деп медеглээн: АКШ мээңдаа, израильдериң-даа бүзүрелин чедип алган. Ол чорук кончуг чугула. Чугаалажышкынларны шын орукче угланы биске херек апарганда азы кандыг-бир моондактар тургустунуп келгенде Каттышкан Штаттарның бисти чоокшулаштырыптары чигаанныг чок.

Ынчангаш Садаттың чугаалаан үүдеринден ооң Израиль-биле ийи талалыг чугаалажышкынларны деткип турары база ол чорук АКШ-тың болгаш Израильдің туружунга дүтүүн турары, араб чуртларның хөй кезиниң аңаа удурланып турары оон илдең.

* * *

БЕЙРУТ, (СЭТА). Каирден В. Вэнс Тель-Авивте чеде берген. Каттышкан Штаттар Израиль биле Египеттің аразында дорт чугаалажышкынларны деткип турар деп. аэропортка ол медеглээн.

СОВЕТ-АМЕРИК УЖУРАЖЫЫШКЫН

БЕРН. (СЭТА). Дугурушканын ёзугаар декабрь 6-дан 10-га чедир Индий океанга ийи таланың ажыл-чорудулгаларынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажып көөру-биле ССРЭ болгаш АКШ-тың делегациялары аразынга ужуражышкын аная болган. ССРЭ-ниң делегациязын онза даалгалар талазы-биле элчин Л. И. Менделевич, АКШ-тың делегациязын чепсекти дүжүрер болгаш чепсекке контроль талазы-биле агентиледдин директору П. Уорнке баштаан.

Делегациялар Индий океанга ийи таланын шериг талазы-биле идепкейлиг чоруун кызыгаарлаарынче угланган дугуржулгага хамаарыштыр оларның идип үндүрген саналдарын чугаалажып көрген. Чугаалажышкыннар боттуг байдалга эрткен болгаш делегациялар боттарының ажылын удавас уламчылаарын дугурушканнар. Ийи таланың бодалы-биле алырга, ындыг дугуржулганы чедип алыры оларның кайызынын-даа эрге-ажыктарынга дүгжүп турар болгаш делегейнин дүшкүүрлүг чоруунуң улам ынай чавырлыышкынынга, Индий океанга тайбының болгаш айыыл чок чорукту быжыглаар арганы бээр.

Кижиниң эргезин үреп турар черде

Американың Каттышкан Штаттарының колониалдыг тергиделиндеп төрээн чуртун хостары дээш демиеежип турарларны каржызы-биле шаажылаа турар.

Америк кара-бажыннарда үр чылдарның дургузунда «Пуэрториканың беш кижизи» хилинчектеннип келген. Бодунуң чуртунга хөеталганы болгаш хамаарышпас чорукту неген диттиннкен дээш Лолита Леброн (чурукта), Андрес Кордеро, Пруин Флорес болгаш Рафаэль Миранда кара-бажыңдам 23 чыл болган. Оларның эжи Оскар Кольясо Левенуэр кара-бажыңында (Клизас штат) 27 чыл дургузунда хилинчектеннип чыдар. Америк эрге-чагыргалар Пуэрто-Риканың патриоттарын араатанзыг дорамчылаашкынларга болгаш хилинчектээшкиннерге таварыштырып турар.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

СОВЕТ-ЕГИПЕТ ХАРЫЛЗААЛАРГА ХАМААРЫШТЫР

КАИР. (СЭТА). Египеттің чазаа Совет Эвилелиниге хамаарыштыр найыралдыг эвес базымны кылган. Ол чазак Александрияда, Порт-Саидте болгаш Асуанда ССРЭ-ниң консул черлерин, а ол ышкаш Каирде культура төвүн болгаш Александрияда ооң салбырын хаарының дугайын чарлаан.

ССРЭ-ниң Египетте элчини В. П. Поляков декабрь 11-де ЕАР-ның ДХМ-ге чораан болгаш Совет чазактың даасканы-биле египет таланың ол хемчеглериниң ёзулуг утказы пдеч деп медеглээн. Ол хемчеглер совет-египет харылзааларны улам-на нарыыдадырыыче угланган. ССРЭ-ниң Египетте консул албан черлери Египетке яаны-бүрү экономиктиг, социал болгаш эртем объектилерин боттандырын чорударынга дуза чедирип турган совет тускай эртемнилерге база толдо черлеринге консул хандырылгазын боттандырын турганы болгаш олар чазактар аразының дугуржулгаларын ёзугаар ажылдап турганы египет талага эки билдингир. Совет консул черлери болгаш культура төптери Египетте тургустунган база делегейде хүлээн көрүнген ажыл-чорудулганың дүрүмнерин кажан-даа үревейи келген болгаш ССРЭ-ниң база Египеттің улустарының аразында бүгү талалыг кады ажылдажылганы, культура солчулгазын болгаш бот-боттарын билчир чорукту хөгжүдеринде ажыктыг идигни көргүзүп келген.

ЕАР-да ол совет албан черлери бистиң чуттарывыстың аразында мурнунда туруп турган найыралдыг кады ажылдажылганың харылзааларынга таарыштыр турган дээрэ Совет чазак барымдаалап көрген. Ол албан черлерин хевээр арттырарынга Совет Эвилели Египеттің бодундан артык сонуургалдыг эвези билдингир. Өске сос-биле чугаалаарга, Египеттің удуртулгазы совет-египет кады ажылдажылганы сокедырынче база ийи чуруттуң аразында харылзааларның хемчээлин кызырарынче угланган шугумну чорудуп турар амгы үениң байдалдарында, ЕАР-га бодунуң консул албан черлерин болгаш культура төптерин моон соңгаар хевээр арттырарын Совет чазак ажыктыг кылдыр саналвайн турар.

ТӨРӨӨН ТЫВАВЫСТА

Шүлүкчүге тураскаадып

Сыстыг-Хем көдээ библиотеказынга номчулга кежээзин эрттирген. Ону шүлүкчү Юрий Кюнзегештиң чогаал ажылынга тураскааткан. Шүлүкчүнүң «Хүннү утку» деп чыындызында чаа темалар, делегейде болуп турар улуг болуушкуннарга болгаш амгы хайыышкынныг амыдыралга хамаарышкан ханы бодалдар сиңиккен чогаалдар кирген. Оон дугайында номчукчулар кежээге чугаалап, шүлүктерни база номчаанныр. Чогаалчының номнарының делгелгезин база ыылган. Библиотека ажылдачылары болгаш школа башкылары кежээни солун эрттиргеннер.

Г. ТАЙБЫЛ.

Тожу район.

Аалдап чораан

Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» совхозунуң көдээ Культура бажыныың Алаш аттыг агиткультбригадазының бот-тывынгыр артистери солун программалыг концертти белетиззш, совхозтуң Туралыгда болгаш Телег-Хаяда малчыннарынга бараалгатканнар. Чоокта чаа совхоз төвүнге концертти көргүскен болгаш ол-ла концерти-биле чаржып турары «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыларынга аалдап чоразнар. Мурнакчылар «Алаш» агиткультбригаданың артистерин чылыы-биле уткуп алган болгаш оларның концертин улуг сонуургал-биле көргеннер.

Чарыштыг ийи совхозтуң талаалары боттарының арасында эш хуузунуң спортчу маргылдааларын база эрттиргеннер.

С. ХЕРТЕК.

Чаңчыл болган

Бистиң суурга дыштаныр хүннерде солун кежээлер бо-ла эртер. Эрткен чылдан бээр ону эрттирери чаңчыл болган. Чоокта чаа болган бир кежээниң дугайын бижикседим. Ону Чыраа-Бажы ортумак школазының башкылар коллективи организастаан. Башкы Александра Монгуш уруглар кижизидилгезинге хамаарышкан солун лекцияны номчаан. Математика башкызы Ооржак Санчайның удуртулгазы-биле солун концертти чыылганнарга бараалгаткан. Концерт соонда янзыбүрү оюннар кежээге чедир үргүлчүлээн. Солун конкурстарга хөй кижи киржип, тиилекчилерге шанналарны база тывысканнар.

О. КУУЛАР.

Чөөн-Хемчик район.

Аас чогаалынга хамаарышкан

Ол кежээге Ий ортумак школазының башкылары, өөренгичилери, ада-иелер база келген. Тыва улустуң аас чогаалының дугайында беседаны тыва дыл башкызы Тэтьяна Кузенек ыылган. «Өскүс-оол болгаш алдын даңгына» деп тоолду орус дыл башкызы Мая Наадым аянныг ыылдыр тоолдаан. Эге класс өөренгичилериниң сценажыткан көргүзүглери солун болган. Уруглар аразында тывызыктарны база салышканнар.

К. ИРГИТ.

Тожу район.

Бүдүн өг-бүлези-биле

„ТИИЛЕЛГЕ БИСТИИ БОЛУР“

ШУМОВ дөн-дораан белеткеннің эгелээн, Кадайының ыылайтыр базын каан шериг хевин кедип, орден, медальдарын кадапкаш, айыткан үезинге бир шак четпээнде-де бажыңындан үүнүкен. Күшкультура бажыңының чанындан хем эриин куду бадар-дыр дээш ыышташкан. Чугаалаардаа чүве чок арыг-чаагай агаар. Ону чуге дөнүзөр боор, тынарга хорек иштп дола бээр. Ийи хемниң белдирилде Борлуг даанның баарында хайктап чүгүлаан улустуң изи. Майгын хевирлиг Төге ак эчээ-биле шыпшының алгын. Хем ол чарыында теректер аразында каш бажыңчыгаштарының ыжы бурулаан, оон ыңай орү көөрге Черби бажының сүртенчиг кашпалдары. Улуг-Хемниң орзагар доштарының арозында конькилен ойнаан оолдар эрик кырында шериг кижини сонуурган, чамдыктары оны үглеп, соонда шериг ёзу-биле марштап баскылаар-даа. Бичии чаштарны көргеш, Шумов база-ла Ленинград хоорайны бодай берген. Оон кудумчулары зонаргей, ойнаан чүгүлаар байтык, кудумчуда үүүп көөр чаңгыс-даа бичии кижи көзүлбес. Аржыыл-биле бажын дүй шарыттынган хөрөөженниң бичии шанактарда шойбектир ораан каан борбак чүвелерни соөртүп аппар чыдары Шумовтуң карактарында база катап чуруттунуп келген. Аш-чуттан шыдашпайн барган бичии чүвелерин хөөкүй аваларның кижи орнукшудар черлерже аппар чыдары ол. Аваларның чамдыктары ол черлерге четпейн баар — чадаг шапак соөртүп чадап, турупкаш, кудумчуга олурупгарлар, шуут кошкап баксыраапары оон туруп шыдавас — аппар чыткан бичии чүвезі-биле дөмей апаарлар. Ленинградта бичии чаштарның каткы-иткини дыңналбас...

ШУМОВ чазак бажыңының бирги кадыңга келгеш, ында дежурнийлаи орган шагдаа-биле ёзулажып мендилешкен. Шинелиниң баг куруи чежип, топ азар черже уткан чорда, артында таныры үн дыңналган:

— Эй Шумов, бөөр-бөөр, мөөңинге топуңар үштүп алыр силер. Орук-суур чаагай келдиңер бе? Экин — здравствуйте!

— Экин, эй Чиңгине секретарь! Кызыл Шериг-ниң командылал чериниң дужаалын ёзугааар Тывага бурунгу хүн чедип келдим — деп дарс ыылдыр тешкеп.

— Дыңнаан мен, дыңнаан мен. Тываның адын сыкшайн турар Шумовтар, эр-хейлердир, силер. Сеңи үткүп чоруткан машинавыс Саяның хөрүүн эртин чадаан болду — деп, Салчак Калбакхөрекович Шумовтуң холун тудуп, куспактаглан мендилешкен.

Дарганың ажылдаар өрөөлиниң бетинде, секретарының өрөөлинге тон, бөргүн азын, дыраттынын, гимнастёрказын эде-хере тыртынып алырга, Салчак Калбакхөрекович Шумовту хураддаар залче эдертип киире берген. Зал долу кижи. Эжик ажыттынары биле аңаа олурган улус шуптузу бут кырынга турун кээп, диңмиредир адын часкай берген.

Шумовтуң сүрөөдеп, девидөөнин тулчуушкун шолүнге турганындан артык — моюндан эгелөөп баш дүктериниң дозүнге чедир кызын мирчие берген — чунар-бажының изиг буазунга шаптавган чүвебиле дөмей-ле.

— Александр Терентьевич, бөөр президиум столунче, тыва араттарның «дөрже» дээр, орус тараачыларының «стол бажынче» дээр чаагай чаңчылын утпаан боор силер але, аңар, хаха. Мөөң чаныммга саадаптыкар — дег. Салчак Калбакхөрековичиниң баштактаптан чугаазы кулакка дыңналган.

Президиум столунда улус олурупгарга, залдың богаан сукпо-биле шып каан узун столун долгандыр турган улус база-ла олургулап алганнар. Бедик када шимээн чок апарган. Бүгү кижилериниң карактары Шумовта.

Эш Тока турун келгеш, карандажы-биле суглуг графиини сонтагылаан:

— Политбюроның хуралын шалыпчы доозуптаалыңар, эштер. Тываның нам, чазаанның дилээнин ёзугаар алдарлыг Кызыл Шериивистиң Дээди командылал чери эрес-дидим Шумов алышкыларның бирээзи — Александр Терентьевич Шумовту бисче чоруткан-дыр — деп чорда, залда улуг база катап адын часкап, турун келген. Шумов турун кээп мөгейжи. Эжик ажыттынары биле аңаа олурган улус шуптузу бут кырынга турун кээп, диңмиредир адын часкай берген.

Шумовтуң сүрөөдеп, девидөөнин тулчуушкун шолүнге турганындан артык — моюндан эгелөөп баш дүктериниң дозүнге чедир кызын мирчие берген — чунар-бажының изиг буазунга шаптавган чүвебиле дөмей-ле.

— Александр Терентьевич, бөөр президиум столунче, тыва араттарның «дөрже» дээр, орус тараачыларының «стол бажынче» дээр чаагай чаңчылын утпаан боор силер але, аңар, хаха. Мөөң чаныммга саадаптыкар — деп. Салчак Калбакхөрековичиниң баштактаптан чугаазы кулакка дыңналган.

Президиум столунда улус олурупгарга, залдың богаан сукпо-биле шып каан узун столун долгандыр турган улус база-ла олургулап алганнар. Бедик када шимээн чок апарган. Бүгү кижилериниң карактары Шумовта.

Эш Тока турун келгеш, карандажы-биле суглуг графиини сонтагылаан:

— Политбюроның хуралын шалыпчы доозуптаалыңар, эштер. Тываның нам, чазаанның дилээнин ёзугаар алдарлыг Кызыл Шериивистиң Дээди командылал чери эрес-дидим Шумов алышкыларның бирээзи — Александр Терентьевич Шумовту бисче чоруткан-дыр — деп чорда, залда улуг база катап адын часкап, турун келген. Шумов турун кээп мөгейгилээн. Чиңгине секретарь шериг хөйленниң эдектерин эде тыртын, хөрөөн ажыда иштинде чөдүргүлээн:

— Шумовтар Тывага төрүттүнгеп, өскен улус. Оларның адазы ам-даа Кызыл-Арыгда чурттап орар. Александр Терентьевич типографияга ажылдан турган, фронтуже чоруткан. Алышкылар алды кижи миномет дээр бичии үтер-боода бир бөлүк болуп алган дайылдажын чорун турар улус-тур. Эш Шумовтуң чугаазын хурал соонда дыңнаар бис. Мында олурун турар эштер ону бирдеи бирээ чокка бижип алган, кожуун, сумуларның арат-чоңунга дыңнадып чедирее эки боор.

Орденниг Бии-Хем кожуунда нам кежигүннериниң политиктиг өөредилгезинин чорун турарының дугайында кожком секретары эш Дилгижектің информазын ап, бо ажылды өске-даа кожууннарга суларадып болбас хемчетлерни бижээн шинтирин хүлээп алдывыс.

Ам совет чогаалчы Степан Петрович Щипачёвтун Тывага чораан аян-чоруунун түүнелдерин үндүрер деп санап бардыр, кандыгыл эштер? Чоңшээрелир бе?

АЛЕКСАНДР Шумов сураглыг чогаалчының Тываны эргээш барганының дугайын сонуургап дыңнап орган: Шагаан-Арыгга болган ужуражыышкынга 600 ажыг кижи олурушкан, Чадаанага 500 ажыг, Кызыл-Мажалыкка боттан келген арат эш Үндүр «Бээр кээр мурнунда сумуда бежек комнаинге 36 акшаны бердим. Ам бо митингите хүндүлүг аалчының кыйгырыышка харыы кылдыр 25 баш малды фронтуга үзүп бооримин хүлээпен тур мен» дээн.

Салчак Калбакхөрекович ак саазынга чүве бижээн. Шумовтуң мурнунче идикчи. «Эш Шумов, ам силерге сөс боор мен, фронтуда байдал дугайын эштерге чугаалап берикер, белеткеннің алыңар». Шумов ону номчаан:

— Эш Тока, белеткеннің албаан кижи мен. Мындыг улуг хуралга сөс тудуп чорбаан кижи, шыдаар ирги мен бе? — деп бүдүү сымыранган.

— Шериг кижиге шыдавас мен деп чүве турбас. Канчаар дайылдажып, чурттап турарыңарны бөлүүнү-биле чугаалап берикер, Александр Терентьевич.

Шумовтуң сагыжынга Ораниебаумның камгалал шугуму, Ленинградтың зонаргей кудумчулары, бут кырынга арай деп турупгар улуг, бичи кижилериниң дүп, хүн чок ажылдап турары кирип келген. Акызы Иванның «Чоокган сен, че, Сашок, чугаалай каавыт» дээн үнү дыңналып келгензит болган.

Кызыл Шериниң командылал чериниң ажылдакчыларының бергеи чагыгларын бижип алган блокнодун үштүп ап, чугаалаар чүүлдерин түүнеп бодагылаан. Шумовтуң чугаазының соонда айтырыглар хөй болган. Оларны саат чок харылаан, чүгле «дайын кажан доостур ирги деп бодаар, Силер» деп айтырыгга тулган.

— Фашистиг ажелекчилерни бүрүү-биле чылча шаварны, тиилелгени чоокшуладыры тулчуп турар маадырлыг шериглериистен болгаш тылда ажылдап турар бистерден база улуу-биле хамаарыжыр, эштер. Эш Шумовтуң чугаалаан берген үүлдерин чопта дыңнадып чедирип, фронтуга белек-селек чыылдаын улам күштелдирер ужуурлуг бис. Тываның арат чоңунуң чыттаа белээн—үш дугаар эшелон белекти чоруттуувус. Ажелекчилерниң үптеп-тоган казпкан суурларының чоңунга дузалаар—хостаттырган черлерниң чону мал өстүрүп, ажыл-амыдыралын сегидип алыры-биле оларже кыс молдургаларны, харын-даа бызаалыг инектерни белек ыылдыр чорудуп бээр улуг ажыл база бар. Ону Политбюродан баш удур сагындырын тур, эштер.

Моон-биле хуралывысты доозаалы. Эш Шумов чамдык кожуунларга ужуражыышкын ыылып баар кижи. Ол дугайын солуннардан хайгаарап турунар.

Байырлыг, эштер. Ажылжиңерге чедиишкинни күзедивис!—деп, Салчак Калбакхөрекович Шумовту эпчок байдалдан ушту каан.

ХУРАЛ соонда эш Тока Шумовту ажылдаар өрөөлинге аппарган, аксын хөөрешкен. Ленинград дугайын база кады тулчуп турары ажы-дуңмаларының кадыын айтыргылаан, Тывада байдалды, фронтуга дузаламчы дугайын аңаа чугаалап берген. Тываның чоңунуң шүүргедекчи самолёттар болгаш танкылар тударынга хүүда акша-көпеези чыттанын-ныын ап орган.

Салчак Калбакхөрекович столунуң иштинден пашка үштүп алган, оон бир саазынны Шумовче сунган:

— Номчуп алыңар. Эш Сталинниң бисче чоруткан телеграммазы-дыр.

Тываның ажылчы чоннарының маадырлыг Кызыл Шериге, ССРЭ-ниң улустарынга харам чок дузалажып турарынга Совет чазактың өмүнээзинден өөрүп четтиргенин илереткиштаан, телеграммаының сөөлүнде эш Сталин: «Фашистиг ажелекчилерге удур демиселге совет улустуң тиилелгези—аны-дуңма тыва улустуң база тиилелгези болур» деп бижип каан болган.

— Ийет, тиилелге бистиң болур, эш Шумов. Бо бүгүнүн дугайын маадыр хоорай—Ленинградтың камгалакчыларынга чугаалап бээр. Силер. Херек саазыннарны белеткеннің каар бис—деп, Салчак Калбакхөрекович туруп келгеш, чугаалаан.

С. МААДЫ.

(Эгеан №№ 156, 161, 171, 176, 284, 288 «Шыпда»).

УЛУСЧУ ЧОГААДЫЛГАНЫҢ ХООРАЙ ФЕСТИВАЛЫ

ТҮҢНЕЛ КОНЦЕРТ

Дыштанар хүн. Республиканың хөгжүм-шин театрының улуг залын көрүкчүлер шыгырт долдур олурушкан. Кожеге ажыттынарын четтиптейн маананнар. Ол дээрге найысылал Кызылдың бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң шилгитиинген номерлери кирген түүнел концерт-тир. Жюри хөөрби хире коллективтериниң көргүскен концертинден хөөрби алды номерни шилээп, чоңга бараалгаткан.

Кожеге ажыттынган. Шеергин, чараш кеттинген балык бот-тывынгыр артистер сценага тургулаткан. Ниити ыр, «Чоо биле партия чаңгыс эй» деп ырын Кызылдың аъш-чем садыының ажылдакчыларының аянныг, эки күүсеткен-биле түүнел концерт эгелээн. Оон ыңай ниити ыр күүселдезинге хоорайның харылаа белдирилиг, республиканың хереглекчилер ниитилелиниң садыг баазазының, көрүлдеде бир-ле дугаар киржип турар демир-бетон ыылтар заводунуң коллективтери чеде эки, солун концерттиг болганын демдеглээр херек.

Ийи-чаңгыстын ыр күүселдезинде чыл-келген тудум-на улам мергежин, ырлаарының хыны тып бар чыдар бот-тывынгыр артистер илереп турары өөрүнчүг. Ыңдыларга Т. Иргитти («Геолог» Культура бажыңы), В. Кочеткованы (Үлетпүр садыының ажылдакчызы), В. Матвееваны (республиканың хереглекчилер ниитилелиниң садыг баазазы), Т. Кара-Тоныгну («Шып») болгаш өскелериндаа хаяаарыштырын болур. Оларның үнүнүң хостуун, хоюг чаражын, ырларның утказынга чагыртын, ниитинга сагыш-сеткилде долузу-биле илередир дээш оралдаңырын көрүкчүлер магадаан.

Болук кижилер күүседир таңцыларының хөй болганы база-ла сеткилдя өөртүр. «Хлеб бызырыкчылары» деп баштак таңцыны столовалдар болгаш ресторанның трезинин кыстарының, «Солдат кыстар» деп таңцыны эмчи кыстарның күүсеткенин көрүкчүлер сонуурган. Өске-даа коллективтерде аваанныр, эолдек, чараш таңцылар бар болган.

Жюри жанрлар аайы-биле түүнелдерни үндүрген. Ниити ыр талазы-биле бирги черни эмнелге ажылдакчыларының, айыгы черни республиканың хереглекчилер ниитилелиниң садыг баазазының, үшкү черни аъш-чем садыының, дөртүү черни хоорайның харылаа белдириниң, бешки черни демир-бетон заводунуң коллективтери түс-тузунда алылаан, дипломнар болгаш ортектиг белектер-биле шаннаткан.

Ыры-хөгжүм, таңцы ансамбльдери, сценда шимелдеза, ыдык-хем болгаш концерттиң идейлиг утка-шынары дээш коллективтерге хүндүлел бижиктерни тывыскан. Ниитилиг-биле эмнелге, аъш-чем, үлетпүр садыының, радио, телевидение, харылаа белдириниң, «Геолог» Культура бажыңының коллективтери болгаш өске-даа чамдык коллективтер эки белеткелдиин көргүскеш, шаннаткылаан.

Чедиишкинчер-биле чергелештир ниити четпестерни айтыры артык эвес. Көрүлдеге киришкен коллективтерде өр улус кончуг эвээш хаара тутунган. Ол чөрүк ниити ырларга үшөриңи шынарын кудуладып турар. Национал хөгжүм херекселдери кончуг хөөрби болган. Чүгле ийи коллективтен бир хомус, бир быдаанчы бар болган. А хоомей, сыгытты чүгле чаңгыс-ла кижи күүсеткен. Моон соңгаар өлче кичээнгей салыры өөрде чугула.

Бистең корр.

ЧУРУКТАРДА: «Геолог» Культура бажыңындан Т. Иргит ырлан тур, ниити ыр болуу (аъш-чем садыы) күүселде үеэнде.

В. АМЫРНЫҢ фотолары.

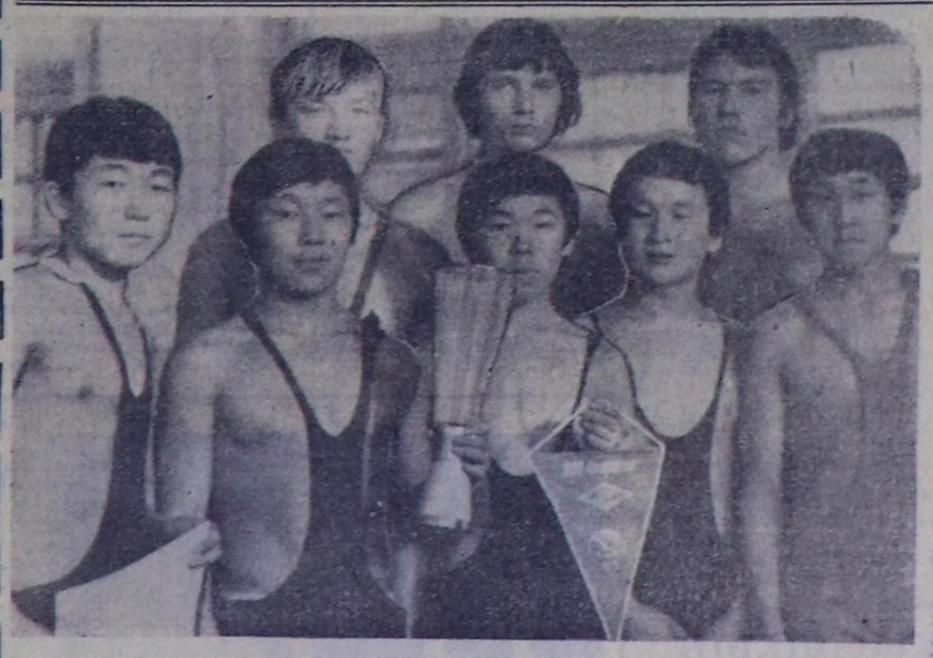

АНЫЯК МӨГЕЛЕР

Хостуг хүрешке Тыва АССР-ниң школачыларының команда болгаш хууда бирги чер дээш маргылдаазы чоокта чаа Кызылга болуп эртиен. Аңаа республиканың тос районнарындан 100 хире аныяк мөгелер киришкен. Болуп эрткен маргылдаалың эн-не кол сорулгазы—дөзүн бүрүзүнге шаннаалдыг черни алган мөгелерден республиканың шилиндек командазының кежигүннерин тургузары. Олар бистиң республиканың спорттуу аъш школачыларының хостуг хүрешке Сибирь зонаның маргылдаазынга камгалаар. Ол улуг маргылдаа школачыларның кышкы дыштанылгазының үеэнде бистиң республиканың найысылалынга болуп эртер.

Ыынчаңгыр болуп эртken шиллялде маргылдаага мөгелериг-даа, оларны белеткээн тренерлериг-даа харылаалгалаан. Чаңгыс секретарь шериг хөйленниң эдектерин эде тыртын, хөрөөн ажыда иштинде чөдүргүлээн:

— Шумовтар Тывага төрүттүнгеп, өскен улус. Оларның адазы ам-даа Кызыл-Арыгда чурттап орар. Александр Терентьевич типографияга ажылдан турган, фронтуже чоруткан. Алышкылар алды кижи миномет дээр бичии үтер-боода бир бөлүк болуп алган дайылдажын чорун турар улус-тур. Эш Шумовтуң чугаазын хурал соонда дыңнаар бис. Мында олурун турар эштер ону бирдеи бирээ чокка бижип алган, кожуун, сумуларның арат-чоңунга дыңнадып чедирее эки боор.

Орденниг Бии-Хем кожуунда нам кежигүннериниң политиктиг өөредилгезинин чорун турарының дугайында кожком секретары эш Дилгижектің информазын ап, бо ажылды өске-даа кожууннарга суларадып болбас хемчетлерни бижээн шинтирин хүлээп алдывыс.

Ам совет чогаалчы Степан Петрович Щипачёвтун Тывага чораан аян-чоруунун түүнелдерин үндүрер деп санап бардыр, кандыгыл эштер? Чоңшээрелир бе?

АЛЕКСАНДР Шумов сураглыг чогаалчының Тываны эргээш барганының дугайын сонуургап дыңнап орган: Шагаан-Арыгга болган ужуражыышкынга 600 ажыг кижи олурушкан, Чадаанага 500 ажыг, Кызыл-Мажалыкка боттан келген арат эш Үндүр «Бээр кээр мурнунда сумуда бежек комнаинге 36 акшаны бердим. Ам бо митингите хүндүлүг аалчының кыйгырыышка харыы кылдыр 25 баш малды фронтуга үзүп бооримин хүлээпен тур мен» дээн.

Салчак Калбакхөрекович ак саазынга чүве бижээн. Шумовтуң мурнунче идикчи. «Эш Шумов, ам силерге сөс боор мен, фронтуда байдал дугайын эштерге чугаалап берикер, белеткеннің алыңар». Шумов ону номчаан:

— Эш Тока, белеткеннің албаан кижи мен. Мындыг улуг хуралга сөс тудуп чорбаан кижи, шыдаар ирги мен бе? — деп бүдүү сымыранган.

— Шериг кижиге шыдавас мен деп чүве турбас. Канчаар дайылдажып, чурттап турарыңарны бөлүүнү-биле чугаалап берикер, Александр Терентьевич.

Шумовтуң сагыжынга Ораниебаумның камгалал шугуму, Ленинградтың зонаргей кудумчулары, бут кырынга арай деп турупгар улуг, бичи кижилериниң дүп, хүн чок ажылдап турары кирип келген. Акызы Иванның «Чоокган сен, че, Сашок, чугаалай каавыт» дээн үнү дыңналып келгензит болган.

Кызыл Шериниң командылал чериниң ажылдакчыларының бергеи чагыгларын бижип алган блокнодун үштүп ап, чугаалаар чүүлдерин түүнеп бодагылаан. Шумовтуң чугаазының соонда айтырыглар хөй болган. Оларны саат чок харылаан, чүгле «дайын кажан доостур ирги деп бодаар, Силер» деп айтырыгга тулган.

— Фашистиг ажелекчилерни бүрүү-биле чылча шаварны, тиилелгени чоокшуладыры тулчуп турар маадырлыг шериглериистен болгаш тылда ажылдап турар бистерден база улуу-биле хамаарыжыр, эштер. Эш Шумовтуң чугаалаан берген үүлдерин чопта дыңнадып чедирип, фронтуга белек-селек чыылдаын улам күштелдирер ужуурлуг бис. Тываның арат чоңунуң чыттаа белээн—үш дугаар эшелон белекти чоруттуувус. Ажелекчилерниң үптеп-тоган казпкан суурларының чоңунга дузалаар—хостаттырган черлерниң чону мал өстүрүп, ажыл-амыдыралын сегидип алыры-биле оларже кыс молдургаларны, харын-даа бызаалыг инектерни белек ыылдыр чорудуп бээр улуг ажыл база бар. Ону Политбюродан баш удур сагындырын тур, эштер.

Моон-биле хуралывысты доозаалы. Эш Шумов чамдык кожуунларга ужуражыышкын ыылып баар кижи. Ол дугайын солуннардан хайгаарап турунар.

Байырлыг, эштер. Ажылжиңерге чедиишкинни күзедивис!—деп, Салчак Калбакхөрекович Шумовту эпчок байдалдан ушту каан.

ХУРАЛ соонда эш Тока Шумовту ажылдаар өрөөлинге аппарган, аксын хөөрешкен. Ленинград дугайын база кады тулчуп турары ажы-дуңмаларының кадыын айтыргылаан, Тывада байдалды, фронтуга дузаламчы дугайын аңаа чугаалап берген. Тываның чоңунуң шүүргедекчи самолёттар болгаш танкылар тударынга хүүда акша-көпеези чыттанын-ныын ап орган.

Салчак Калбакхөрекович столунуң иштинден пашка үштүп алган, оон бир саазынны Шумовче сунган:

— Номчуп алыңар. Эш Сталиниң бисче чоруткан телеграммазы-дыр.

Тываның ажылчы чоннарының маадырлыг Кызыл Шериге, ССРЭ-ниң улустарынга харам чок дузалажып турарынга Совет чазактың өмүнээзинден өөрүп четтиргенин илереткиштаан, телеграммаының сөөлүнде эш Сталин: «Фашистиг ажелекчилерге удур демиселге совет улустуң тиилелгези—аны-дуңма тыва улустуң база тиилелгези болур» деп бижип каан болган.

— Ийет, тиилелге бистиң болур, эш Шумов. Бо бүгүнүн дугайын маадыр хоорай—Ленинградтың камгалакчыларынга чугаалап бээр. Силер. Херек саазыннарны белеткеннің каар бис—деп, Салчак Калбакхөрекович туруп келгеш, чугаалаан.

С. МААДЫ.

Солун лекция

Барыын-Хемчиктиң Эрги-Барлык суурнуң клубунга кежээлер, лекциялар, янзыбүрү оюннар соолгу үеде болуп турар. Ында ортумак школаның өөредилге эргелекчиси С. Б. Ооржак ССРЭ-ниң Үндезин Хоолдуунуң дугайында лекцияны чоокта чаа номчаан. Ону суурнуң чурттакчылары улуг сонуургал-биле дыңнаан. Оон соонда массалыг оюннар болган.

А. ЕВРОП.

Алгаар

Богун республикага чамдык черлерге быскап хар чаар. Агаарның температуразы барыын районнарга 25—30, өскелериге 21—26 градус соор.

Кызылга аяс болур. Агаарның температуразы хүндүс 21—23 градус соор.

Түүнел маргылдаада

БЕЛГРАД. (СЭТА). Шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги черинге семекчилериниң түүнел маргылдаазының Б. Спасский биле В. Корчнойнуң аразында чедиги салыышкынынга В. Корчной 48-ки көөште тиилеп үнген. Ол маргылдаада сан ам 2:5 апарган.

Хоорай чемпионнары болганнар

Бо чылын ноябрьның 25-тен декабрь 11-ге чедир Кызылдың «Херел» спорт залынга хоорайның чемпиону ат дээш волейбол маргылдаазы болуп эртken. Аңаа хөрөөженнерниң 9, эр улустуң 12 шилиндек командалары киришкен.

Элээн каш хүн үргүлчүлээн маргылдааның түүнел оюнунга эр болгаш хөрөөжен улустуң 4-4 шилиндек командалары арткан. Чемпион команданы илередир маргылдаа декабрь 11-де болуп эртken. Оон түүнелинде эр улустан хоорай чемпиону атты Красноярскиниң политехникиг институдунуң Кызылда филиалының волейболистери чаалап алган. А хөрөөженнерден хоорайның садыг училищезиниң ойнакчылары чемпионнаан. Тиилекчилерге тус-тус кубоктарны тывыскан.

Бо маргылдааларга боттарының командаларын киириштирип болур арганыг турган институт, эмчи, уран чүүл училищелери, № 1 ХПТУ киришээни хомуданчыг болган. Бир эвес бо өөредилге черлеринден спортчулар келген болза, маргылдаа улам чадаг, улам сонуургавчыг болур турган.

Д. КЫЗЫЛ-ООЛ,
маргылдааның кол судулазы.

телевидение

ДЕКАБРЬ 14-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«Тоол аалдап келген». «Сарыг чемоданчыгаштың ужураалдары». Уран-чечен фильм.
12.10—«Болуп болгу дег алдентиг чүүлдер». Дамчыдылганы профессор С. Н. Капица чорудар.
13.10—16.00—Чапсар.
16.00—«Сээн куш-ажылың—сээн белиңиң». Документалдыг фильмнер программазы.
16.50—«Торээн бойдус».
17.10—«А. Фадеев. Чогаалчы. Хамаалы. Коммунист».
18.00—«Совет күрүсиниң болгаш эргениң үндезиниериг». ССРЭ-ниң юстиция министриниң бирги оралакчызы А. Я. Сухарев дамчыдылганы чорудар.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер.
18.45—«КАМазтың бригаалыры». Телефильм.
19.05—«Ниитилел аммыдыралының экраны». Дамчыдылга.
19.35—Документалдыг фильм.
19.45—Телемедээлер (орус дылга).
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.10—Мультфильм.
20.20—«Маадырлыг чорук». Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры Армия генералы П. И. Батов дамчыдылганы чорудар.
20.50—«Спортлото» тиражы.
21.00—«Святослав Рихтерниң уран чүүлү» деп болүктен музыкалыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 4-кү фильм. Программада—Ф. Шопеннің чогаалдары.
21.55—«Кокандага болган». Хөй серриялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги серия.
23.00—«Ye». Информастыг программа.
23.30—Совет мөнгүн күүседикчилериниң Бүгү-эвилел конкурсуунуң лауреаттарының концерти.
00.45—00.55—Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.30—А. Лядов. Оркестрге орус улустуң сес ыры.
18.45—«Эртем бөгүн».
19.15—«Горнистер, харылаар!».

КЫЗЫЛДАН

20.00—21.25—«Тулчуушкунга белен мен». Уран-чечен фильм.

Редакциуун оралакчызы К. К. САТ

СЕАНС

ДЕКАБРЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Назы четпээннер» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45 (узаткан), 20.50 шактарда.
«ПИОНЕР»: Мультчыныды 9.00, «Ульяна» 10.20, 12.10, 14.00, 15.50, 17.40, 19.30, 21.15 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Москва шагы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Максим Перепелица» 15.00, 16.50, «Агаар бомбуунге фантастиктиг аян-чорук» 18.40, 20.30 шактарда.

Кызылдың № 2 школазы ону 1947 чылда доосканнар-биле уужуражыышкын кежээни эрттирер, ымчаңгаш ук доозуукчуларны декабрь 24-те 18 шакта школага келириг чалан тур.

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакциуун 2-24-63, редакциуун оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда каллегиянын 2-31-75, харылаалгалы секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал каллегиянын 2-37-13, культура каллегиянын 2-23-54, кодээ ажыл-агый каллегиянын 2-21-47, үлетпүр каллегиянын 2-22-64, чагаа каллегиянын 2-41-27, информация база совет тургузуг каллегиянын 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. Чагыг № 285.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфиясадыының талазы-биле болгаш ном эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—01650.